یوسف عزەدین لەگەڵ یەکێتی تایبەت بە یەشار کەمال.. سازدانی: وریا باقر

{ یەشار کەمال؛ یەکێک لەو نووسەرە جیهانییانەی خوێنەری کورد وەک زۆربەی خوێنەرانی دنیا، بەخوێندنەوەی کتێبەکانی سەرسامە و لە بەر ئەوەی کێشەکوردیش هێندەی تر لای ئێمە جگەی بایەخ و گرنگی پێدانە، هەر بۆیە دەبوو لە سایەی شارەزایەکی زمانی تورکی و کەسێکی ئەدیبەوە، هەوڵی دەزینەوەی کەمێک وەڵام و زانینی کەمێک نهێنی ئەو نووسەرە بدەین، بۆیە بە ئەم مەبەستە ئەم گفتوگۆیەمان لەگەڵ مانووس و لەکەر؛ یوسف عزەدین سازکرد}

سازدانی: وریا باقر

- **چۆن دەڵێنە ئەو نووسەرانەی توانیویانە بەزمانێکی تری بجگە لەزمانی دایک، بنووسن و لەوێشەوە خەراتر لەدنیادا بناسرێن؛ وەک یەشار کەمال ؟**

یوسف عزەدین: وتەیەکی ئەمیل سیوران هەیە کەدەڵێت: (مرۆڤ لەوەتدا نیشتەجێ نییە؛ بەڵکو لەزماندا نیشتەجێیە و هەر ئەویشە وەتمان و بجگە لەوەش هیچ شتێکی ترمان نییە!) بەڵام هەر خودی ئەم نووسەرەی زمان دەکاتە جوگرافیایەک بۆ نیشتەجێ بوونمان! هەر خۆشیەتی کەتوانیویەتی دەستبەرداری زمانی زگماکی خۆی، لەنووسیندا ببێت و بەزمانی فەڕەنسی، واتە بەزمانی دووەم زۆر شارەزایانە باشترین و کاریگەرترین کتێبەکانی خۆی بنووسێتەوە!؟ لەڕاشەوە ئەو ئیشکالێ دروست دەبێت، ئاخۆ ئەوەی نووسیویەتی لەبەر ئەوەی خۆی بەگەز خەڵکی ئەمانیایە، دەستکەوتێکە بۆ کلتوور و ئەدەبیاتی ئەمانی، یان وەک هەر نووسەرێکی فەڕەنسی ئەوەی نووسیویەتی لەخزمەت کلتوور و ئەدەبیاتی فەڕەنسیدایە؟ یاخود هیچیان نییەو زمان تەنها هەکارێکە و مەبەستی سەرەکی لەنووسین، تەنها گەیاندنی نووسراوە بەخوێنەرانی زمانی نووسراو و لەڕاشەوە وەرگێڕان دەبێتە ئەو پردەی کەپەوەندی لەنێوان سەرجەم مەعریفەو کلتوور و تێفکرین و ئاوگەڵە فەلسەفییە جیاوازەکاندا دروست دەکات!

- **ئەی سەبارەت بەیەشار کەمال ئاتان چۆن؟**

یوسف عزەدین: ئەو کەشمانکەشە کرتیکییەی ئەمیل سیەران و هاوشێوەکانی دەگرتەوە، سەلیم بەرەکات و جان دەست و یەشار کەمال-یش دەگرتەوە، چونکە هەم کوردن و هەم بەزمانی دووەمیش نووسیویانە!؟ بەشی هەرە زەری ناوبانگ و ناسینیشیان، دەگەڕێتەوە بۆ خوێنەرانی زمانی دووەم کەوک غەوارە تەی نەوانیوون و بەکو باوەشیشی بۆ کردوونەتەوە! هەروەها زمانی دووەم وەک پردی پەیندوەی تەکستەکانیان، لەمیانی وەرگێڕانەوە بەرەو خوێنەرانی زمانەکانی دیکە دەکەکی سەرەکی بینیووە ؟!

▪ ئەوە پێتان وایە؛ نەدەبوو یەشار کەمال بەزمانی دووەم بنووسێت؟

یوسف عزەدین: کاتێک لەپەنجاکانی سەدەی پەشوودا بەزنجیرە چەند بەشێکی دەمانی "ئینجە مەمەد – حەمەدێک" لەڕۆژنامەی جمهوریەتدا بڵاودەبنەوە، لەسەروو تایتڵی دەمانەکە و ناوی یەشار کەمال-ەوە نووسراوە؛ (حیکایەتی تورکی) و یەشار-یش، هیچ کاتێک نەیتووە ئەوەی نووسیوویەتی کەم تا زەر لەبەسەرهات و داستان و گێڕانەوە کوردیەکانەوە هەڵیهێنجاوە.. لەکاتێکدا نکووی لەکاریگەری زمان و ئەدەبیات و داستان و ئەفسانەی تورکی و میللەتان و گروپە ئیتنیکییەکانی تری ناوچەکەی نەکردووە، بەڵام بەبێ ئەوەی بڵابوونەک بەئەدەبیاتی کرمانجیی دەقەرەکەی خۆی بدات!؟ دەشێت بە ئیستیهلاکی مەحەلی و لەپەش وەرگرتنی خێراتی ئاشتی لەئەمانیا، یان پەش بڵاوکردنەوەی کتێبێ وەرگێڕدراوەکانی و چوونی بەپیر بانگهێشت و مەحفەل و کۆ و سیمینارە کاریگەرە جیهانییە تایبەتەکان؛ بەبارودۆخی دیموکراسی تورکیا، باس و خواسکی سەبارەت بەدەزی کورد وروژاندبێت؟! بەڵام بەئاشکرا لەپرۆگرامی (Aklın Yolu) کەپشکێشکارەکەی ئاشناو هاوڕێی نزیکی یەشار کەمال بووەو دیارە لەدنیای میدیاتیکی تورکیدا(زولفو لیوانلو) هونەرمەند و نووسەرو پشکێشکاری سەنگینی پرۆگرامەو کەسکی ناسراوەو ماوەیەک لەپارتی جەهەبەو لەگەڵ "دەنیز بایکال" کاری کردووە!؟ جا یەشار کەمال لەیەکێک لەپرۆگرامەکانی ئەو پرۆگرامە کلتوورییەدا بەئاشکرا دەڵێت: (وەاتێک حەزرەتی مستەفا کەمال پاشا" ئەتاتوورک"ی هەبێت، بەئاسانی ناووخێت…!؟) و هەر لەهەمان پرۆگرامدا ئاسی باوانی لەباوکەوە دەباتەوە بۆ تورکمەنی "تەرەکەمە" و گوایە لەقەفقاسیاوە هاتوونەتە بوسا و پاشان هاتوونەتە قان و لەوێش لەڕێی ژنخواستنەوە تێکەڵ بەکورد بوون و ئیتر ئەو سولاڵەیەی لە دروست بوون کەدواجار باوکی و خانەوادەکەی پێش لەدایک بوونی یەشار، پاش

هەرشەکانی سپای تزاری ڕوسیا بۆ سەر ناوچەکەو بەتایبەتیش قان، لەگەرمەی جەنگی جیهانی یەکەمدا، ئەمانیش هەڕەشەن و یەکێک لەدیمەنە کاریگەرەکانیش کەدواتر دوای لەدایک بوونی یەشار کەمال و گۆرەبوونی تا ڕادەی فامکردن بۆی دەگۆڕێن، بەسەرهاتی تراژیدیانەی باوکی بوو کەبەدرێژایی سەفەرە دوورو درێژەکەیان، تا گوندی حەمیدی ناوچەی چقورئەوا زۆربەی کات دایکی بەکەهەگرتوو.. هەر ئەمەش دواتر لای یەشار کەمال ئەو دیمەنە کاریگەرەی نەماننی کاریتەی لە دروست دەبێت.

• ئەم وەڵامەتان خوێنەر تووشی شەک دەکات!؟ بەتایبەت ئەوەی لەو پڕۆگرامەدا وتوویەتی، چونکە لای خوێنەری خەمان بەجۆرێکی تر ناسراوە؟

یوسف عزەدین: ڕاستییەکەی دەبێت لەوە بگەین، چۆن یەشار کەمال توانی ئەو هاوکێشە جێگیرەی نەو دنیای نووسینی پێشووتری تورکی هەگەڕێتەوە، بەتایبەتیش لەبواری نەرێتیق و ڕەمانووسیندا! چونکە پێشتر زۆربەی ئەو نووسەرانەی هەبوون لەئاسۆ و فەسەکی ئەرستۆکراتی و خوێندەواری زمانزانی نەو ئیستانبووە و شارە سەرەکییەکان دەهاتنە نەو دنیای نووسینەوەو هەر ئەوانیش بوون جارێکی تر لەنووسینەکانیاندا ڕووداو و بەسەرهات و واقیعی ژیانی گوندنشینەکانیان دەکردە بابەتی گفتوگۆکانیان؛ بە نمونە ڕەماننووس کەمال تاهیر لەئیستانبووە لەدایک بووەو هەر لەوێشدا وەفاتی کردووە، بەڵام زۆربەی بابەتەکانی باسی ڕووداو و بەسەرهاتی گوند و گوندنشینەکان دەکات!؟ یەشار کەمال ئەو هاوکێشەیە پێچەوانە دەکاتەوەو لەقووڵایی داستان و ئەفسانەو گفتوگۆ و حیکایەتەکانی گوندەکانی ئەنادۆڵەوە دەتەدەرو بە یەکەمجار کەسێکی گوندی لەزاری خەیڵەکاراسات و بەسەرهاتی بنیادەمانی گوندو گوندنشینان دەگەڕێتەوەو بەپێی هەلومەرجی بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی تورکیا لەو کاتەدا ئەو دەرکەوتنەی یەشار کەمال لەپەنجاکانەوەو بەتایبەتیش کاتێک ڕەمانی (حەمە دەک) لەنەوەڵاستی دەیەی شەشەمی سەدەی پەشووداوێک کتێب باودەکاتەوەو پاشان لەلایەن (Yarlık dergisi) یەکێی دەنگی حەوت کەسی لیژنەکە لەکەی نە دەنگ خەڵات دەکرێت. جێگەی باسیشە لەئەندامانی لیژنەکە لەوانەی دەنگ بەخەڵاتکردنی دەدەن؛ ڕووناکبیران و نووسەرانی وەک یاقوب قادری و سەلاحەددین باتە و یەشار گولتەکین-یان تێدا بووە!؟
یەشار کەمال هەر بەمندالی دوو کارەسات، شۆنجگەیەکی قووڵ لەدڕوونیدا جێ دەهێڵن، یەکەکیان کاتێک تەمەنی سێ ساڵ و نیو

بوون؛ وەختایەک هەوانیووێتە سەربەینی ئاژەڵەک و دوور و نزیک، وێستوێتی لەبابەتەکە بگات و بڕیارێک لەجێرکان تێیدا بەشدار ببێت. بەپێی جیاوازیی گیانەوەکان، هەن دڕندەن چەقۆکێ، لەدەستی باوکی.. یاخود دەوترێت لەدەستی مەردی پووڕکی، چاوی هاستی دەکاتە نیشان.. ئیدی هەن دڕندەن تری دەچەقێت و هەن دڕندەن بڕی دەکوژێت!؟ بەڵام بەهەر جۆرو شێوازێک بووبێت، لەو ساتەوەختە زۆر هەستیارەی تەمەنییەوە چاوی هاستی کوژر دەبێت.
بەسەرهاتی دووەمیش پاش ساڵێک یان ساڵ و نیوێک لەوودیاوی یەکەم بەبڕچاوی خوێنەر لەمزگەفتدا؛ هەر دوا بەدوای ئەوەی باوکی نوێژ تەواو دەکات.. بکوژ بروسکەئاسا لەناکاو بەخەنجەر سادق-ی باوکی یەشار دەکوژێت و هەڵدێت.. دوا دەنگێک کەلەباوکییەوە دەبیستێت، هاواری کوژراوەکە دڕێت؛ کوێنە منیان کوشت...!؟ تا بگەیانی بەکڕێی دایکییەوە هاواری کردووەو گریاوەو کاتێکیش ڕۆژ بەتەوە، زانیوێتی کەئیتر لاە بووەو ئەم لاە بوونەشی حەوت هەشت ساڵ دەخایەنێت و بەشەویەکی چاوەڕوانەکراویش، بەستران وتن و بەستەبەڵی دەتەوە نەو دنیای ئاخافتن!

▪ بە ئەوەی لای خوێنەر ڕوون بێت، مەبەستتان چییە کەدڕندەن بەبەستەبەڵی دەتەوە نەو دنیای ئاخافتن؟

یوسف عزەدین: ناوچەی ئەنادۆڵ بەگشتی و بەبە جیاوازی جۆری ڕۆگەز و مەزهەب و درەنگ و زووی ئەو خەڵکانەی تێیدا نیشتەجێبوون، هەر هەموویان وەک خێزان خاوەن چەندین داستان و سەرگوزشتەو بەسەرهات و گیانەوەو هەزان و بەستەو ستراننە.. تا دەگاتە ئەو میللەتانەی لەناوی جینەسایدو ڕاگوازتنەوە خاکی لەمێژینەی خێزانیان پێ چەکرا وەک ئەرمەنەکان؟! ئەمە جگە لەو هەموو قەومانەی بەدرێژایی شەو شەڕکان هەر لەسەردەمی مەغۆلەکانەوە، لەتاو گیانی خێزان لەشوێنانی ترەوە بەرەو ئەنادۆڵ هاتوون، خانەوادەی مەولانای ڕۆمی، یەکێکە لەو نمونە دیارانەی کەلەترسی هەرشەکانی مەغۆل؛ گەیشتوونەتە ئەو ناوچەیە. هەروەها بەدرێژایی مێژوو، بەپێی بڕڕەوەندی هێزە دەسەڵاتدارەکان؛ چەندین نەتەوەو ئایین و مەزهەبی جودای تێدا جێ بەتەوە.. وەک ئەبخازیی و چەرکەس و لاز و گورجی و یەهودییە هەڵهاتووەکان لەئیسپانیاو دیان و سەدان چیچانی و ئۆزبەکی و داغستانی و قرغزی و تاتانەت ئەروپایی هەڵهاتووش، یان بەدیل گیراو لەجەنگەکاندا، لەجوگرافیای ئەنادۆڵدا جێی خێزان کردەوەو ئەمەش جۆرە مەزایەکێی بە وێنەی لەتەکڵە کلتوور و داب و نەریت و ئەدەبیاتی ئەرمەنتاو و گیانەوەو داستان و ئەفسانەکانی

ئەو پانتایی جوگرافیدا دروستکردووە.. هاوکات ناشبەت شارستانییەتی گریکی و ڕۆمانی و میدیی و میتانی و زیلانی و هەخامەنشی و پاشان بەزمنتییە ئەرسەزکس مەزهەبکانی ناوچەکەش لەبیربکەین! ناکرێت هەمیرەس- ی نابینا و ئیلیادەو ئەدیسکەشی بەفرامشی بسپەرین؛ بەیە بەخۆا بە یەشار کەمال-یان نەدوت هەمیرەسی سەدەی بیستەم!

هەر لەسەرەتاوە سانانی بەدەنگی و لاتیەکەی لەکەکردنەوەو سەیقکردنی چەندین داستان و بەندو بەستەی دەرینی ناوچەکەدا بەکاردەهێنرێت و کاتەکیش دەنگی لەوە دێت، بەشیعری ئیرتیجالی و سازژەنین و ستران بەژی دەست پێدەکات. یەکێک لەو سترانبێژە بەناوبانگانەی ئەو سەردەمەی.. یەشار تێیدا پانزە شانزە سالان بووە، کەسێک بووە لەناوچەی یاپەزی مەراشەوە، بەناوی عاشق ڕەحمی هاتۆ ناوچەی چقورئەواوو شاوەک تا بەیانی لەگەڵ یەشار کەمال بەوتنەوەی داستانە شیعرییە کۆنەکان و گرانییە میللییەکان دەباتەسەر.. کاتەکیش ڕۆژ دەبێتەوە، عاشق ڕەحمی سازەکەی خۆی پێشکەش بەیەشار دەکات و داوای لێدەکات پەکەوە گوند بگوند بگەڕێن و کەسایەتی داستان بەژ و شاعیری میللی، قەرەجەئەغانی نیمچە ئەفسانەیی پەکەوە زیندوو بکەنەوە. پێش ئەوەی ئەم زاتەش بناسێت، لەگەڵ بەستەبەژی میللی، ئاشق کەمال ناو، گوند بگوندی چقورئەوا دەگەڕێت و بەدیداری داستان بەژی وەک "مورتەزا ئەمە" و " کوچک مەمەد" و "گویلەمێن ئەحمەد" دەگات و لەسەر دەستی "گویلەمێن ئەحمەد"ی داستان بەژی گوندی قەزمەجا، داستانی کوڕی ئەغای بەتەواویی فەر دەبێت و تانانێت لەتەمانی حەقدەساێیدا توانیویەتی بەستایلەکی جیاوازتر سەرلەبەری بێتەوە.

▪ ئەی چۆن لەم ستران بەژییەوە دەچێتە ناو دنیای نووسینەوە؟

یوسف عزەدین: لەڕەوە ڕەحمی عابیدین دینە، گەورە ئینتەلەکتوەل و سیناریست و دەرهێنەری سینەمایی و هونەرمەندی شانۆکاری؛ هاوڕێی نازم حیکمەت و تریستان تزاراو پاپلۆ بیکاسۆ و سەرگی ئایزنشتاین و ئێندرێ مارلۆ،... دەست پێدەکات. ئەم و نازم حیکمەت بەگەنجی و لەگەرمەی شۆڕشگێڕانی ئاتاتورکدا لەگەڵ سەرجەم هەڵگرانی سەر خاکی ئانادۆڵ، ئاتاتوورک دەبینین و ئاویش پێیان دەڵێت، دەبێت بە میللەت بنووسن و کاتەکیش نازم حیکمەت پێی دەڵێت؛ پاشام مەبەستتان چییە؟ ئاتاتوورک دەڵێت وەک مایکەفسکی بن!؟ ئیتر هەر ئەمەیە ئەو سەرەتایەی ئەو دوانە دەگەیەنێتە سەقەتی جاران و هەردووکیشیان بەپێی ناونانی سەردەمگەیان دەبنە دوو کەسی چەپخواز و ڕادیکاڵ،

ئیتر نازم حیکمەت بەسانانکی دوور و درێژی زیندان باجکەی دەدات و لەمابەینی چل و پێنجاکانی سەدەی پێشووشدا، ئابیدین دینە و عاریفی براگەورەی و گوزین دینەی هاوسەریشی بەدوور خستنەوەیان بە شاری ئەدەنە لەزیندانکردن ڕزگاریان دەبێت و لەوە کەمال سادق کەدواتر لەنووسیندا بە چەواشەکردنی پاڵیس ناوی خۆی دەنێت یێشار کەمال، دەناسن و خودی یێشار کەمال-یش لەبارەی هەردوو براە؛ عابیدین دینە و عاریف دینە-وە وتویەتی:

(دوو مرۆڤی ڕۆح مەزن؛ سەبارەت بەفیکرو دنیابینیشیان پێشەنگی پێشکەوتنخوازەکانی ئەو سەردەمە بوون.. من یەکەک بووم لەکەسە ڕۆش و هووتەکانی گەل، بەکو لەخراپترین بارودۆخی کەمەگەدا، بەمیراوی و کشتکاریەوە خەریک بووم.. لەکاتێکدا ئەوان باباترین ڕۆشنفکر و بیرمەند بوون.. منیان گرتەخە و گێشیان کردم، بەرەو فیکر و ئەدەبی جیهانی ڕۆهبەریان کردم و دەن کیخەتەو مارکس و ئەنگەز و لینین و گەرکی-یان پێناساندم…).

دواتریش هەر خودی عابیدین دینە، وا لە یێشار کەمال دەکات بەیەکجارەکی ئیستانبووە بکاتە شوێنی نیشتەجێ بوونی و لەهەمووشی گرنگتر دەبەتە هەکاری وەرگرتنی وەک ڕۆژنامەنووس لەڕۆژنامەی جمهوریەتی تورکی و ئیتر سەرەتای کارە جدییەکانی یێشار کەمال، لەو ڕیپەرتاژانەدا ڕەنگ دەداتەوە کەسەبارەت بەکێشەی خەڵکانی زەحمەتکێش و لانەوازانی ناوچەی چقورئووا و قاچاخچییەکانی سنوور و زەر بابەتی کاریگەر؛ بەو زمانە سەرنج ڕاکێشەی خۆی دەنووسێتەوە.

- **وەک هەر خوێنەرێکی کورد ئاگاداری ئەوین یێشار کەمال، دەرفەتێکی وای لەقەناغەکانی خوێندنی فەرمیدا بە نەخساوە و مەگەر هەر قەناغەکانی سەرەتایی تەواو کردبێت؟ بەڕاستی ئاشکرایە ئەو ڕۆشنبیرانەی ناوتان هێنان، توانیویانە دەسەزانە گێشی بکەن!**

یوسف عزەدین: بەڕاستی خۆی مایەی ئیعجابە، کاتێک زانکۆی ئەدەنە، بەو پلەی شانازیەوە دکتۆرای فەخری دا بەیێشار کەمال و بەحەقیقەتیش شایانیەتی. ئەم جۆرە کەسە بللیمەتانەی وەک یێشار کەمال، هیچ کات پێویستیان بەتەواوکردنی سەرجەم قەناغەکانی خوێندنی فەرمی و تەقلیدی نییە! لەدەرەوەی ئەو دنیا داخراوەوە دەتوانن شتانێک بکەن، بەهەموو خاوەن بەوانامەکانی بڕێ جیاجیاکانی ئەدەبیات نەکرێت!؟ بەجگە لەوەی بەدەنیایەوە ئەو چەند ساڵ خوێندنە فەرمییەی یێشار کەمال لەو زەمانە ڕابردووەی گوندێکدا، بڕێی ئەوە فەری خوێندنەوەو نووسینی کردووە، کەبتوانێت لەبەردەم مزگەوتێکی

ئەدەبدا ببێتە عەرزوحاڵچی و تەنانەت یەکێک لەو حاڵەتە دڵگەرمانەی کە بەتووشیەوە دەبێت، هاتنی کەسێکە بە لای بەناوی ئەحمەد دەغان تا عەریزەیەکی بە بنووسێت. بەڵام هەندێ بەسەرهاتی کەسێکە کاریگەر و سەرنج ڕاکێش دەبێت، کابرا لەگەڵ خەی دەباتە ماڵەوە لەوێ بەدووردرێژی بەسەرهاتی ئەحمەد دەغان دەنووسێتەوە لەماوەی پانزە ڕۆژیشدا دەستنووسەکەی دەبێتە پێنج سەد لاپەڕە بەتاسەوە پیشانی عابیدین دینی دەدات و پێی دەڵێت؛ دەموەت ئەم بابەتە بکەمە ڕۆمان.. بەڵام کاتێک عابیدین دینە دەیخوێنێتەوە، بەسەرسامییەوە پێی دەڵێت؛ چی دەکەیتە ڕۆمان، خودی ئەوەی نووسیوتە ڕۆمانە!؟

▪ پەمان باشە زیاتر خوێنەران بەسەرهاتاکانی ئەو گێشکردن و ئاڵاستەکردنە فیکری و ئەدەبیانەی یەشار کەمال ئاشنا بکەیت؟

یوسف عزەدین: حەتمەن هەموو شتێک لەبارەی جۆر و شێوەی ئەو گێشکردنەوەو نەزانراوەو بەشە هەرە زۆرەکەی شاراوەو پەنهانە.. بەڵام ئەوەی ئاشکرایە هەر لەسەرهتای ئەو ناسینەی نەوانیانەوە، عاریف دینەی برای عابیدین دینە گوێنیێک کتێب دەداتە یەشار کەمال و پێی دەڵێت؛ بیبەو بیخوێنەرەوە، ئەویش کاتێک دەگاتە ماڵەوەو گوێنیێکە هەڵدەڕژێت، دەبینێت پێنج نووسخە لەڕۆمانی دێن کیخەتە-ی تەدایەو پێدەچێت وای زانیبێت، بەهەڵە پێنج نوسخەیان داوەتە، یان لەوانەیە تاقی بکەنەوە!؟ ئیتر هەرچەندێک بێت، چوار نوسخەیان دەگەڕێنێتەوە بە عاریف دینەو پێی دەڵێت؛ بەهەڵە پێنج نوسخەتان لەم ڕۆمانە بە دانابووم!؟ ئەویش لەوەڵامدا پێی دەڵێت؛ نەخێر بەهەڵە دامنناوە، چونکە ئەگەر لەداهاتوودا مەبەستتان بێت، ببنە نووسەر، بەردەوام پەویستان بەخوێندنەوەی دێن کیخەتە دەبێت! تە بەوانە ئەو کاتەی ئەوان یەشار کەمال لەئەدەنە دەدەزنەوە، دەبینین گەنجێکی شاعیرو بەستە بەژە، وەک هەر شاعیرێکی میللی ئیریتجالی، توانای شێعیری درێژخایەنی لەگەڵ بەرامبەرکێیدا هەبووە، هەروەک پەشتریش ئاماژەمان پێدا لەگەڵ یەکێک لەناسراوەکانی ناوچەی یاپوزی شاری مەراش توانیویەتی تا بەیانی بە وەستان پێکەوە ببنە تەواوکاری یەکتر، واتە ئەو جۆرە کەسە میللیانەی کەناچارن ڕاستەوخۆ بەبەرچاو خێکەوە بەستەو داستان و ڕووداوکان لەچوارچێوەیێکی شیعریی و بگەرانی بێنەوە، ئەو جۆرە کەسانە توانایێکی بە سنووری ئیمەیجنەیشین و داهێنانی گەلانەوەی نوێیان هەیە.. هەر ئەمەش وا لەنووسینەکانی داهاتووی یەشار کەمال دەکات، هاوشێوەی کەم بێت لەتوانای وەسفی و ئیرتیجالییەتی بەدواداچوونی

ووداوەکاندا.

- **باشە ئەو شیعرە ئیرتیجالی و گرانییە میللیانەی کەلەگەنجیدا وتوونی، بۆچ زمانێک بووە؟**

یوسف عزەدین: دەتوانین لەم پرسیارەوە، بچینە نێو زەر وردەکاری دنیای یەشار کەمال-ەوە، لەئەسەدا ناوی کەمال سادق گۆکچەلی-یەو دایکیشی نێوی نیگار-ەو یەشار لەگوندی حەمیدی تورکمەن نشین، هەر لەمندالییەوە لەدەرەوەی ماڵەوە بەتورکی قسەی کردووەو لەماڵیشەوە بەکوردی و وەک خەشی دیگەتەوە، کاتێک لەقسەکردنی نەو ماڵەوە یاندا یەک وشەی تورکی لەدەم دەرچووە، دایکی بەشپازلەیەک تەختی عەرزی کردووەو هەر ئەمشە وا لەیەشار کەمال دەکات، هەرگیز کوردی لەبیر نەچێتەوەو پاش سالانێکی دوور و درێژ لەئاخافتن و بیرکردنەوەو نووسین بەزمانی تورکی، کەچی هەر زمانی دایکی لەبیر بەمێنێت!؟

ئەوەندەی ئاگاداریشین یەکێک لەشیعرە کۆنەکانی یەشار کەمال، کاتێک هەڤدەساڵان بووە، بەزمانی تورکی نووسیویەتی و شیعرێکی ئێنتەلەژیی جوانیشە؛ باس لەبوونی تەنهایانەی خەی دەکات.. دیمەنی کاریگەری تەدایە، چۆن بەچیایەکدا هەدەزنێ و ئارەق دەکاتەوە.. ماندوو شەکەت دەگاتە ئەو بەرزییەی هەورەکانی لێ وەدیاردەکەوێت و لەکۆتایی شیعرەکەشیدا داوا لەخوا دەکات؛ تەنهایی لەو چەشنەی ئەو بەکەس نەدەدات!؟ ئەمە بەڵگەیەکە بێ ئەوەی هەر لەسەرەتاوە زمانی تورکی لەنووسیندا بەکارهێناوەو جا مەسەلەیەکی تریش هەیە، هەر خودی یەشار کەمال لەزەر شوێندا ئاماژەی بەوەداوە؛ ئەمان تاکە ماڵیکی کورد بوون، لەو گوندە تورکمەن نشینەی ناوچەی چقوورئەوای سەر بەئەدەنەی پێنجەم شاری گەورەی تورکیا لەووی ژمارەی دانیشتووانەوە جێی خەیان کردەتەوەو تەنانەت لەهەموو ئاخافتن و ئاماژەپێدانەکانیشدا، بەتایبەتی باسی خەڵکی گوندەکەی بەتایبەتی و ناوچەی چقورئەواشی بەگشتی کردووەو بەدرێژایی تەمەنیشی هەندەی دەرفەتی هەبایە سالانە سەردانی دەکردن و ئەوانیش وەک کەسکی ئەزیزو بگرە وەک پاڵەوانێک پێشوازییان لێدەکرد؟! ناشێت ئەو دەمەی دەستی داوەتە بەستەوتن، بەکوردی گەرانی بە خەڵکە تورکمەنەکەی ئەو ناوچەیەو دەوروبەری وتبێت.. بەیە دەبێت بەدوور لەو نەخشە پەلەتیکەی دەخرێتە پێش چاومان؛ لەقووڵایی قسەو باسکانی خودی نووسەر و هاوڕێکانییەوە، شتگەلێکی نوێ هەبهێنجین!؟ لەزاری نووسەرەوە بەسەرهاتی داستان ئامەزانەی کۆرئۆغڵو داستانێکی تورکییەو هەروەها بەسەرهاتی حەمەدێک و زەر بابەتی تریشی؟! بەڵام

جگەی باسە کاتێک لەمڕاسیمی مەرگی، مەمەد ئوزون-دا دەڵێت؛ بەتەما بووین پێکەوە داستانی کۆنی کوردی، مەمۆئالان بنووسینەوە، بەڵام مردنی نەدا ئەم پڕۆژەیەمان سەربگرێت؟! ئەم یەکێکە لەئاماژەئیجابییەکانی یەشار کەمال بەبوونی کولتووریانەی کورد لەئەنادۆڵدا، بەڵام نەنووسینەوەی دواتری ئەو داستانە لەلایەن خودی ئەو نووسەرەوە، جگەی پرسیارو لەوەش گرنگتر ئەو پرسیارەیە کەلام دروست دەبێت؛ ئاخۆ ئەگەر مەمەد ئوزون نەمردایە، یەشار کەمال ناوی خۆی دەخستەپاڵ ئەو و وەک بەشدارێک لەنووسینەوەی هەمان داستاندا، کتێبێکی هاوبەشیان بڵاودەکردەوە؟! پێناچێت و بەڵای من هەر بە ئیستیهلاکی محەلی و ئاکۆشانی خوێنەرانی کورد، قسەوباسێکی لەو جۆرەی وروژاندووە.. چونکە هێندەی کەسێکی کارزمایی شارزاو قاڵبوو لەدنیای سیاسەتدا، شارزاو بەناوبانگ بوو، لەڕووی عابیدین دینەوە نەک هەر تەکنیکی بەدنیای ئەدەبیات و کێڵگەی جیهانی بووە، بەڵکو تەکنیکی بەفیکر و ئایدیۆلۆژیای چەپخوازانەی سەردەمکۆشی بووو هەر لەسەرەتای دەستپێکیشیەوە، بەگەنجی لەئەدەنە دەگیرێت... لەووی ڕەکخستن و پێشەوەتی جماوەری زەحمەتکێشەوە، کەسێکی کردو بەتوانا بووە لەجووڵاندنی شەقامدا. هەمیشە خاوەن جموجۆڵ و چالاکی کەمڵایەتی و سیاسی بووو ئیتر کاروکردەوەکانی چەندی هەڵقووڵاووی ئاستەقینانەی ناخی خۆی بوون و چەندیشی گەمەو نمایشێک بوون کردووونی، ئەوە مەسەلەیەکی ترەو ڕەنگە لەڕەدا ساغکردنەوەی ئاسان نەبێت!؟

- **باشە نووسەران بەگشتی، جۆرێک لەتەکتیک و سیاسەتیان نییە بە ئاکۆشانی خوێنەران!؟**

یوسف عزەدین: دروستە، بڕیار دەبێت بپرسین.. چ جۆرە تەکتیک و سیاسەتێک؛ دەستێپسکی بە ئاکۆشانی خوێنەر دەیکات، کەسێکە دەبرێتە بەردەم لیژنەی گوللەبارانکردن و پاشان لەپڕ بڕیاردەدرێک لەمەرگ دەگەڕێتەوە! کەسێکە کاتێک قەرزدار دەبوو، پشووخت بێت پارەیەکی لەخانەی چاپکردنێک وەردەگرت و بڕیاری دەدا لەماوەیەکی کەمدا ڕۆمانێکی ئەوەندە لاپەڕەییان بخاتەبەردەست و بەحەقیقەتیش بڕچەشنێک کەجگەی سەرسامییە، لەو ماوە دیاریکراوەدا، بە نمونە توانی لەماوەی پانزە ڕۆژدا یەکێک لەڕۆمانە باشکانی خۆی تەواو بکات؟! یان چ جۆرە سیاسەتێکە؛ کافکا بە ئاکۆشانی خوێنەر دەیکات، پیاوێکە بەبەدبەختی دژی و بەگەنجی دەمرێت! گەورەترین داهێنان لەبواری نووسینی نۆڤێللا و ڕۆماندا دەکات. چ جۆرە سیاسەتێکە؛ وا لەنابیانەیەکی وەک بۆرخیس دەکات، لەپێناو بەردەوامی لەداهێنان و

جدیەتی نووسیندا، ناچار بێت لەتەمەنکی هەڵکشاوی ژیانیدا بەوتنەوەی موحازەرەو داهاتی کتێبەکانی بژی؟!
لەکاتێکدا گابریل گارسیا مارکیز، دەبێتە هاوڕێی چەند دیکاتۆرێکی وەک عومەر تەریخس و فیدێ کاسترۆ و هەروەها لەبەردانی کۆمەڵک بارمتەی ئەمریکی لەلوبنان، لەهەشتاکاندا ڕێی سەرکی دەبینێت؟!
حەتمەن نووسەران دابەاو نین، لەهەموو ئەو جموجۆڵە کۆمەڵایەتی و سیاسییانەی کۆشقام دەوروژێنێت، بەڵام جەری بەشداربوون و ئامانجی سەرکی بەشداربوونەکە گرنگە. بە نمونە لەئان و ساتێکی مژوویدا گەنتەر گراس، ددان بەوەدا دەنێت بەگەنجی و لەسالانی جەنگی جیهانی دووەمدا، سەر بەهەزەکانی بروسکیSSی نازییەکان بووە. هەرچەند سەرپەی وادەتەپشچاو وەک کەسێکی ئاشق بەشوهرەت و بەمەبەستی ڕاکێشانی زیاتری خوێنەران، ئەمەی وتبێت!؟ بەڵام بەوپەیەی ئەم ئیعتیرافەی پاش وەرگرتنی خەڵاتی نۆبڵ و لەتەمەنکی هەڵکشاویدا بوو، پێناچێت بەمەبەستی ڕاکێشانی زیاتری خوێنەران بووبێت؟!
زەربەی ئەم بگرەو بەردەیش کۆژمارەیەکی زەری نووسەرانی دنیای ناشرین کردووە، دەرئەنجامی ئەو کردەی بەبازاڕکردنی کتێبەیە.. تۆ نووسەرێکت هەیە نووسین بۆتە پیشەیی و ناچارە بنووسێت تا بژی!؟ کەواتە ناچارە ئەوە بنووسێت کەبازاڕی کتێب لێی داوا دەکات؟! ناکرێت شتێکی موخالیف بنووسێت، بەوەی تەوزمەکە دەیخوازێت، چونکە بەی بەاونەاکرێتەوە.. یان بەدەگمەن شوێنکی دەستدەکەوێت، بەی بەاوبکاتەوە.. بەیە سەردەمانی پێش داهێنانی چاپکردن! کاتێک نووسین دەستخێت بوو، نەساخەکان دەیاننووسیەوەو وەک گوهەرێکی گرانبەها نرخ و بەها بە نووسین دادەنرا، ئەو دەمە نووسین خەی بوو، وەک خەی، دەربەی ئەوە بوو، دانەرەکەی دەیویست!؟

- **کێن ئەو نووسەرە جیهانی و تورکانەی کاریان کردۆتە سەر نووسینەکانی یەشار کەمال؟**

یوسف عزەدین: ئەم پرسیارەتان ئەو پرسیارەی خانەی چاپ و بەاوکردنەوەی گالیمار-ی فەڕەنسیم بیر دەخاتەوە! بەڕێوەبەری گالیمار لەڕێ و ڕەسمی خەاتکردنی یەشار کەمال-دا، ڕووی تێدەکات و پێی دەڵێت: دەبێت منەتباری ئەو دوو خانمە بیت؟
ئەو خانمانە یەکەکیان خاتوو منەوەر، هاوسەری پێشووی نازم حیکمەت بووەو وەرگێڕی نزیکەی بیست ڕۆمانی یەشار کەمال-ە بە فەڕەنسی. دووەمیشیان یەکەمین هاوسەری یەشار کەمال-ە خاتوو تیێدا-ی بەڕێگەز جولەکەی زمانزان و ئێنتەلکتوەل و نەوەی یەکەکە لەپزیشکە

تایبەتکانی سوڵتان عەبدولحەمیدو ناوبراو نزیکەی هەڤدە ڕۆمانی یەشاری کردەتە ئینگلیزی و جگە لەوەی هەر ئەویش بووە یەشار کەمالی لەنوسەرەکی لەکاییەوە کردە جیهانی!؟ جگەی باسە کاتێک تیەدا، پێش مردنی بە ماوەی حەوت ساڵێک نەخۆش و دەردەدار دەبێت، یەشار کەمال بەپارێش کەسی دەست ناکەوێت، ڕۆمانەکانی بگاتە ئینگلیزی! ؟ چونکە ئەو هەندە بەتورکییەکی تایبەت و تاڕادەیەک کۆن و جار جارەش، داهێنراو و جیاواز دەنووسێت، لەگڵ ئەو هەموو ناوە نەبیستراوە دەگمەنانەی سەبارەت بەناوهێنانی گوڵ و گوڵزار و ووەکە کۆیلییەکان بەکاریان دەهێنێت، وایکردووە نووسەرەکی وەک عەلی پسکولئەغڵو، فەرهەنگێکی تایبەتی، تورکی تورکی بە خوێندنەوەی ڕۆمانەکانی یەشار دابنێت، تا خوێنەری تورک لەکاتی خوێندنەوەیاندا لەتێنەگەیشتنی هەندێک وشەو دەستەواژەو زاراوەدا دێش دانەمێنن. بابچینەوە بچینەوە سەر باسەکەمان، کاتێک بڕۆبەری گالیمار، بەیەشار کەمال دەڵێت:
(دەبێت منتباری ئەو دوو خانمە بیت؟!) بەشوەیەکی چاوەڕوانکراو، لەگڵ ئەوەی هەردوو خانمەکە بڕانبەری دانیشتوون، یەشار کەمال لەوەڵامدا دەڵێت: (من مەمنوونی هیچ کامەکیان نیم و نابێت مەمنوونیان بم؟! چونکە من مەمنونی یونس ئیمرەو قەرەجەئەغڵان و چیخۆف و چاپلینی چاپنم…) دیارە بەمەش وەفاداری خۆی بڕانبار بەو هەمووماندووبوونەی ئەو دوو خانمە دەردەبڕێت و چاکەی ماندووبوون و شەونخووونی و شەکەتبووونی ساڵانەکیان دەداتەوە!؟

▪ کەواتە یەشار کەمال، وەفای بە ئەو دوو خانمە وەرگڕ نەبووە، باشە هەر هیچ نابێت هاوسەرەکەی بە هیچ بڕانبەرێک و لەخۆشەویستییەوە بەدەرژایی تەمەنی ڕۆمانەکانی وەرگڕاوە؟

یوسف عزەدین: جاشتەکی تریش هەیە، خۆ دەکرا هەرهیچ نابێت. لەپاڵ ناوی یونس ئیمرەو قەرەجە ئەغاندا، ناوی ئەحمەدی خانی-یشی لەیزی ئەو ناوانەدا هێنابا.. لەکاتێکدا شایانی ناو بردنەو مەم و زین-یش تێکستێکی ناسراو و وەرگێڕاوە بە زمانە ئەروپاییەکان.. هەرچەند ئینکاری توانای یونس ئیمرە ناکرێت، وەک شاعیرێکی قووڵ لەدنیای تەئامان و تەسەووفدا؛ ئەمە وەک خەمان، ئەوەی بەلامانەوە گرنگە کاریگەریی و جدییەتی دەقە، ئیتر هەر کەسێکی سەر بەکامە وەگەز نووسیبێتی، مەسەلەیەک نییە.. بەڵام ئەمەی یەشار مەسەلەیەکی تەو کەمێکی مەحروم لەبەکارهێنانی زمانی خۆی، چاوەڕێی دەمی نووسەرەکە کەقوڵە کورد بێت، ئەمە جگە لەخودی ئاماژەدانەکەی

بەدوو ناسراوی دنیای ئەدەبیاتی ئەرمەنتاڵی تورکی، لەکاتێکدا کەسێکی خاوەن تێکستێکی نووسراوی وەک مەم و زین، پشتگوێ دەخات.. هەروەها مەلای جزیری-ش یەکێکە لەناوە دیارەکانی دنیای نووسین. لەهەمووشی سەیرتر دواتر لەکۆنانێ ناوخەیێکانی تورکیادا لەپاڵ ئەدەبیاتی ڕەنگاوڕەنگی جوگرافیای دووەتی تورکیادا، لەژێر لووتی ناوی ئەحمەدی خانی و مەلای جزیریش دەهێنرێت، بەڵام حەتمەن وتنی ئەو ناوانە لەشوێنێکی کلتووری و هەستیاری وەک گالیماردا شتێکی تر بوو، دەیتوانی لەمیانی کەمترین ئاماژەپێدانییەوە، دنیایەک پرسیار و مەراقی ئامادەبووانی ئەو مەراسیمە بەلای کلتووری کوردیدا ڕابکێشێت!؟

- **بەڵام لەمیدیای کوردیدا، بەجۆرێکی تر یەشار کەمال-مان پێ ناسێنراوە و زیاتریش وەک داکۆکیکار لەکلتووری میللەتێک ناسیومانێ؟**

یوسف عزەدین: لەپڕۆگرامی32günی پێشکەشکاری ناوداری تورک؛ مەمەد عەلی بیراند-دا، کاتێک بەبۆنەی وەرگرتنی خەڵاتی ئاشتی لەئەمانیا، لەیەشار کەمال دەپرسێت؛ ئەوەی ئەم خەڵاتەی وەرگرتووە، یەشار کەمال-ی کوردە یان یەشار کەمال-ی تورک؟ لەوەڵامدا یەشار کەمال پێدەکەنێت و دەڵێت کوردی چی؟ من لەهەموو ژیانمدا یەک هێستە کوردیم نێنووسیوە؟ من هەموو نووسینەکانم بەتورکییەو چەند مەولانا جەلالەددینی ڕومی نووسەرێکی تورکە، منیش ئەوەندە کوردم.. لەدرێژەی قسەکانیدا دەڵێت، مەولانا لەلوتکەی ئەدەبیاتی فارسیدایەو نووسەرێکی فارسە.. مەبەستی ئەوەیە مادام بەفارسی نووسیوویەتی کەواتە فارسە، بەو پێیەش ئەم بەتورکی نووسیوویەتی، کەواتە تورکەو هاستە لەدرێژەی قسەکانیدا باس لەوە دەکات کەدەبێت شتە لەگەڵ کورد ڕابگیرێت و درێژەی پێ نەدرێت و هەکارەکەشی دەباتەوە بۆ ئەوەی نایەوێت بەهیچ شێوەیەک تورکیا دابەش بکرێت و هەوڵەکانی ئەو بۆ مانەوەی سانتالیزمی دەوڵەتی تورکییە؟ خەی لەڕاستیدا یەکێک لەنووسەرو ڕۆمانووسەکانی تورک کەناوی سەعید فایەقەو یەشار بەئوستادی خەی لەڕۆمانووسیندا وەسفی دەکات، هەر لەسەرەتای دەرکەوتنی یەشار کەمالەوە، لەبارەیەوە وتوویەتی: (یەشار کەمال؛ تورکترین کوردو کوردترین تورکە!؟)

لەکتێبێ چاپکراوەکانی نووسەر:

١- ئەودیوی حیکایەتە نانووسراوەکان/ نەشڕڵا/شقان-سلێمانی ٢٠٠٦
٢- پێخەفێک لەخوێن/ نەرتیف /ئاراس٢٠٠٨
٣- تەنها ڕۆژکی سارد/نەشڕڵا/موکریان ٢٠٠٩

٤- ماجراکانی سەلمانی فارسی/ نەقڵلا/ یاد-سەلمانی۲۰۰۹
٥- وەگەڕی یادەوەریی گریمانکراوەکان/ نەقڵلا/ شقان-سەلمانی۲۰۰۹
٦- وەهم و شوناس/ دیالۆگ و وتار/ یاد-سەلمانی ۲۰۱۲
۷- ئەنفارار-کەتایی/ نەرەتیف / خانەی کەبەدانی/مەغریب۲۰۱۵
۸- هەمیشە جەللادو هەردەم قوربانی/دیالۆگ و وتار و وەرگێران/ کار-سەلمانی۲۰۲۰
۹- نهێنییەک لەنێواستی ڕووبارێکدا/ نەقڵلاو نەرەتیف/ کار-سەلمانی۲۰۲۰

پاڵەوانەکانی پشتی کۆمپیتەر.. عومەر محەمەد

پاڵەوانەکانی پشتی کۆمپیتەرو ئەو ترسنۆکانەی پلار بە ئەم پاڵەوانانە دەهاون، کێن ؟

بریا لەبری پاڵەوانەکانی پشتی تفەنگەکان هەزار ئەوەندە پاڵەوانی پشتی کۆمپیتەرمان دەبوو، لە مەژە گوێ لە حیکایەتی جەنگاوەرەکان دەگرین و هیچیشمان دیارنییە. لەوەش تراژیدی ترو بە ئازارتر پاڵەوانی پشتی تفەنگەکان هەندەی بە خەڵک و دەوڵەتانی ئیقلیمی لە دژی خەمان جەنگاون، نیوهەندیان بەخەمان بکردایە ئەستا تابلۆیەکمان بە شانازی دەبوو هەڵیبواسین. بەڵام کە گەستانەکان دەبینین پێن لە کوژراوی شاری ناوخۆ، لە(جاش و باش) لە جەلادو قوربانی و هەموویان پێکەوە نەژراون ئیدی کێکی شانازی ونیشاندانی نامێنێ.
ناڵوایە گوێ لە کەسانێک بگرین کە کارەکتەرەکانی پشتی کۆمپیتەر نادیدەو بە سوک دەگرن، ئاخر ئەم ستەمە بۆ؟ ئەم ناو زاندنە خزمەت بەکە دەکات ؟ ئەمە چ عەقڵ و زمانێکی هەژارو دواکەوتووە؟ بەگومان پاڵەوانی پشتی کۆمیتەریشمان زەرن، وەلێ ئەفسوس لەژێر هەژمونی ئەو زمانە خەڵکیە جوان نایان بینرێن. وەک خەیان ناناسرێن، کەچێر بیرکارتان بیرچوو هەی سەلامەت بن ؟ مەگەر ئەوە شانازی بەم پاڵەوانەی پشتی کۆمیتەرەوە ناکەن؟ ئەو کیژو کوڕە پیتچنانەی دەیان کتێبی باشیان نوسیوەتەوە، ئەوانەی هەڵچنی دەکەن، ئەوانەی دیزاین

دەکەن، ئەو نوسەرانەی مژوو قەرزداریانەو لە پشت کامپیتەرکانەوە شەی شوناسی کلتوری دەکەن، ئەو دیزاینەرانەی لە پشت کامپیتەرکانیانەوە کاری مانتاژ و دەنگ و ەنگی فیلمکانمان بۆ دەکەن، تەنانەت ئەو ەژنامەنوسە بوێرانەی خەیان دەخەنە نوونەی ئاگری جەنگ و کێشە ئازکانەوە هەردەبەت بگەنەوە پشتی کامیتەرکانیان. ئیدی بۆ دەبەت کارکانیان ئاوا سوک وەنابکرێن؟ کێن ئەوانەی کاری پشت کامپیتەر بکەم دەگرن ؟ بەگومان ئەوانەن ئەرێیی و تەمبەڵی و تەماحی پەست و پوچ کوشتوونی، مرۆڤ کە لەکاردا هیچی لەباردا نەبوو، لەقسەشدا هەروایە بۆیە بە ئەوەی بیری لەبکاتەوە قسە فڕ دەدات. ئەوانەی کارکی گرانیان لە دەست نایات بەچنگ و نینۆک هەوەدەدەن کاری قورسی ئەوانیدی سوک تەماشا بکەن.

ووەنە بەشکی ئەم ەڤتارو گوفتارە هەرزانە، ئەرێیی و دەپیسی و توندەڤتاریە، نەرجسیەتی کەسانکە، کە وەهمی خەبپاەوان زانین هەشی لەسەندون بۆیە بە سکردنەوە بەم زمانە قسە بکەن، ەوی ەژگار ەش بەت کە بەبە حیکمەتیش بەەوە دەچەت، بەبە فیکرو مەعریفە مرۆڤ دەکات بەنوسەر بەهونەرمەند بەپاەوانی شاشەو مەیدان ! ئەوانەی خەونی ئەویان هەیە هەموو کەس لە پشت خەیان بەت لەهەموو شتکدا و لەهەموو کارکدا هەر خەیان بن و کەسی دی نا، زمانیان لە دژی هەرکەسک دەگەە کە بەهەموو دوعایکیان ناەن ئامین.

بەزەر کەس وتراوە پاەوانی پشت کامپیتەر و منیش بەر ئەو پلارە کەووم، بەەام هەمیشە فەرامشم کردون و ئاوەم لەنەداونتەوە، لەوەتای من خەریکی دەسەی ئەنفالم هەندک مرۆڤی کارنکەرو تەوزەل بەەام کاسەی ناو هەموو ئەسکوکان و زربەەی ناو ماپەو پەیجە بە فلتەرکان، ئەم قسە سوکیان پەگووم (پاەوانی پشتی کامپیتەر) هەر لەم ەژانشدا دەستک لە هەچونکدا کەهەرگیز نایدەهنا هەمان ئەو قسەی پەگوتمەوە (کاکە من پاەوانی پشتی کامپیتەرنیم) کورە هەی سەلامەت بیت من شانازی دەکەم پاەوانی پشتی کامپیتەربم، چونکە ئەگەر سەدان چیرکی ئەنفالم لە پشتی کامپیتەرەوە نەنوسیبتەوە دەیانم نوسیوتەوە. سەیرە ! ئەوانەی وایان پەگووم بەبە ئەوەی خەیان نە وشیەکیان بە "ئەنفالستان" نوسیبە و نە دینارکیان پە بەخشیبە و نە ئەفکیان بە ئەنفال دیدیەک کردبە ! لەوش ئەستەمترو ناخشترو بەئازارتر، ئەو کەسانە بە چالاکوانی مافی مرۆڤ و نوسەرو ەژنامەنوسی بوێرو دژە دەسەات، خەیان دەناسنن کەچی هەر کەدەم هەدەهننەوە رزومافی مرۆڤ لە بیردکەن و سوکایەتیک بەمرۆڤ دەکەن ! لەوش سەیرو ئەنتیکە تر خەشیان هەر

لە پشتی کامپیتەرکەوە ئەم قسانە دەکەن .

عومەر محەمەد
٩/١/٢٠٢١ سلەمانی

هەمانی کتێبفرۆش و چەند سەرنجێکی هەخنەیی.. سەدیق سەعید هەواندزی

گۆڤانەوە، هەگەزێکی سەرکییە لە هەمانداو بەشێکە لە پێکهاتەی بینای هونەری دەق،هاوشێوەی هەموو هەگەزەکانی دیکە. بەڵام ئەوەی گۆڤانەوە لە هەماندا جیادەکاتەوە لە گۆڤانەوەی مەژوو، ئەو بە ئەدەبیکردنەیە کە فەمی گۆڤانەوە، لە گۆڤانەوەیەکی واقیعی و سادە، دەکاتە گۆڤانەوەیەکی هونەری جوان و سەرنج ڕاکێش، کە دواجار بە هونەری گۆڤانەوە لە هەماندا، ناو دەبرێت.لە هەماندا، چۆنییەتی گۆڤانەوە، بەشێکە لە چۆنی گۆڤانەوە. ئەمە کاتێ یاداشتێك، یاخود بیرەوەرییەك دەخوێنینەوە، چییەتی گۆڤانەوەمان لامەبەستە لەوەی چۆنییەتی گۆڤانەوەی ڕووداوەکان. چونکەلێرەدا گەیشتن بە کۆتایی ڕووداوەکان و چییەتی ڕووداوەکان دەبێتە جێی سەرنج، بەڵام لە هەماندا، گۆڤانەوە دەبێتە بەشێك لە چۆن و ئستایکا و هونەرکاریی زمان کە دواجار هەمان وەك ژانرێکی باڵا، لە بیرەوەری جیا دەکاتەوە.بۆیە ئەگەر هەمان،هونەرێکی جوانی گۆڤانەوە و دەرخستنی ڕووداوی تێدا نەبوو،بێگومان زمانی گۆڤانەوەی دەبێتە بەشێك لە هەر گۆڤانەوەیەکی دیکەی ئاسایی. هەمانی (کتێبفرۆش) باس لە گەنجێکی کتێبفرۆش دەکات بە ناوی ئومێد هەشپۆش، کە لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا، لە هەولێر کاری کتێبفرۆشی دەکات، بەڵام کەسێکە بە نهێنی کتێبە قەدەغە کراوەکان و ئەدەبیاتی شاخ، دێنێتە شارو بڵاویدەکاتەوە. لە پای ئەم کارەوە، ئاشکرا دەبێت و دوای زیندانیکردنی، بە هۆی ئازارێکی زۆری جەستەییەوە، لەکرداریی جووتبوون وسێکسکردن دەکەوێت و بەو هۆیەشەوە خاتوونی خۆشەویستی لێ جیا دەبێتەوە. ئەم ڕووداوە، بە شێوەیەك ئومێد دەووخێنێت، کە

پەنا ببات بەر خۆکوشتن و لەو کاتانەشدا، بیرەوەری دەگەڕێتەوە ۆژانی ئابردوو و باس لە ژیانی خۆی و هاوۆکانی و واقیعی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەوکات دەکات. ئەمە ناوەۆکی ۆوداوەکانی ئەو ۆمانە بوو بە کورتی. لێرەدا وەك خوێنەرێك چەند لایەنێکی هونەری ۆمانەکە و چەند هەڵەیەکیش دەستنیشان دەکەین کە بە سەر ۆماننووسدا تێپەڕیون.

گێڕانەوە._

گێڕانەوە لەو ۆمانەدا، لە فۆرمێکی واقیعی سادە دایە، کە پتر لە گێڕانەوەی ۆوداوێکی ئاسایی نێو بازنەی کۆمەڵایەتی دەچێت، لەوەی گێڕانەوەی ۆمان بێت، بۆیە کە ۆوداوەکان دەخوێنینەوە،خوێنەر هەست بە هیچ جۆرە چێژو جوانکارییەکی زمان ناکات . ئەم شێوازە لە گێڕانەوە وایکردووە ۆمانەکە، هیچ شیعریەتێکی گێڕانەوە و هیچ هونەرکارییەکی زمانی لە ئاستی دەربڕین و گوزارشتکردندا تێدا نەبێت. ئەم جورە لە گێڕانەوە، زۆرتر لە گێڕانەوەی بیرەوەری کەسێك دەچێت، بە زمانێك کە زمانی گێڕانەوە و گەیاندن بێت، نەك زمانی ۆمان کە هونەرێکی باڵایە و هونەرکارییەکی زۆری تێدایە. چونکە لەم جۆرە گێڕانەوەیەدا، ئەوەی بەلای خوێنەرەوە گرنگە، گەیشتنە بە کۆتایی ۆوداوەکان، وەك هەر ۆوداوێکی دیکەی ئاسایی کە گوێبیستی دەبیت. نەك شێوازی گێڕانەوە. واقیعیەتی گێڕانەوە لەو ۆمانەدا، لە فۆرمێکدایە، کە ۆمانەکە نزیك دەکاتەوە لە بیرەوەری کەسێك. واتا ئەوەی دەیخوێنینەوە، سەربوردەی ژیانی کەسێکی کتێبفرۆشە، کە چی لە ژیانیدا ۆوویداوە. بۆیە کتێبەکە بە بۆای من، جۆرێکە لە بیرەوەری نەك ۆمان. ئەگەرچی گێڕانەوەی بیرەوەری وەك تیمەیەك لە ۆماندا بوونی هەیە، بەڵام جیاوازییەکەیان لەو بە ئەدەبیکردنەیە کە لە ۆماندا هەیە.بۆنموونە: کە ئەزموون و یاد دەخوێنیتەوە، یاخود ئەو ۆژانەی نیشتمان هەی هەموان بوو، هەست ناکەیت ئەمانە بیرەوەرین، بەڵکو واهەست دەکەین ۆمانێك دەخوێنینەوە، کە زمانێکی باڵای هونەری و ئستاتیکییان هەیە. بەڵام لە کتێبفرۆشدا، ئەو ئستاتیکایەی زمان ونە. ئەوەی ئەوەندەی تریش زمانی گێڕانەوەی ۆوداوەکانی ناهونەریتر کردووە،بەداخەوە ئەو ۆنووس و ۆزمانە نامۆیە و سەقەتەیە، کە بۆ ۆمانەکە کراوە و بۆوام وایە سێ بەشی هەڵەکان پەیوەندی بەو پێداچوونە زمانەوانییەوە هەیە کە بۆ ۆمانەکە کراوە. کە لە زێر کاتدا، مانای وشەی شۆواندوەوەلە دەرەوەی زمانی باوی نووسینی ۆمانە لە ئەدەبیاتی کوردیدا. بۆنموونە: ئەمە دەۆین(ئێستا)ئیدی(وەستە) چ مانایەکی هەیە و چ جوانییەك بە زمانەکە دەدات؟!.یاخود لە ۆمانەکەدا، هەموو

وشەیەکی(ق) کراوە بە(ك). لە کاتێکدا ئەم دوو وشەیە، دوو وشەی جیاوازن لە ڕووی واتاوە. ق بە مانای ق لێ بوونەوە، بەڵام ك بە مانای سەخت، هەروازێکی سەخت، بۆیە لە بنەڕەتدا(ق و کینەیە) نەك(ك و کینە). یاخود بە درێژایی ڕۆمانەکە وشەی(قاڵا)بەگەلێك دەربڕین دەبینین، لە کاتێکدا زمانەوانی کتێبەکە نازانێت قاڵا یانی چی.چونکە هەر جارە و بە مەبەستێك بە کاری هێناوە.

هەڵە لە گوزارشتکردن و دەربڕین:_
لە ڕۆمانەکەدا، چەندین هەڵە، لە ڕووی گوزارشتکردن و دەربڕینەوە دەبینرێت، کە لێرەدا ئاماژەیان پێ دەدەین:_

- لا16نووسراوە:_(خۆشەویستی منت فێ نەداوە).خۆشەویستی فرێ نادرێت، بەکو کاڵ دەبێتەوە، یاخود نامێنێت.
- لا16 نووسراوە:(من لە نێوان چواردیوارو ژوورو بنمێچی ئەم خانووەدا). تەنها چوار دیوار، هێمایە بۆ هەموو ئاماژەکانی تر، ئیدی ئەو درێکردنەوەیە پێویست نییە. *لا18 نووسراوە:(چووك و ئەندامی نێرینە). هەردووکییان هاوواتان. *لا28 نووسراوە:_(بە سەر رك و تووڕەیی خۆیدا زاڵ بێت). ڕەق، نەك رك.
- لا29 نووسراوە:(هەموو ئافرەتێك پێویستی بە دامێکاندنەوەی حەزەکانی دەکات و دەبێ پیاوێکیش هەبێت بۆ کوژاندنەوەی ئەو ئاگرە). ئەستەکە جگە لەوەی لە ڕووی ڕۆمانییەوە هەڵەی تێدایە، هاوکات لە ڕووی بابەتیشەوە. هەموو ئافرەتێك دروست نییە، بەکو ژن گونجاوترە. گریمان ئافرەتێك شووی نەکردبوو، ئەو تۆزەی ڕۆماننووس دەیگرێتەوە؟.پاشان سێکس غەریزەیە، شەرمە پیاو وایببینێت کە دەبێ ئەو ئاگرە بکوژێنێتەوە. ئەمە خۆی لە خۆیدا سووکایەتییە بە ژن، کە ڕاستە و خۆ لە ڕۆی ئەو غەریزەوە لە کەسایەتییان دەدات. *لا30 نووسراوە:(ڕۆژی موبایەعەی سەدام). لە مۆژووی عێراقدا، نەمزانیوە موبایەعەی سەدام کرابێت لە 16/11/1982.چونکە چوار ساڵ بەرلەو بەرواڕە، لە 17/7/1979 سەدام دەسەڵاتی گرتە دەست.
- لا46 نووسراوە:_(مرۆڤ دەتوانێت جارێکی دیکە گیانی خۆی زیندوو بکاتەوە).ئایا مرۆڤ دەتوانێت، ڕوح بێنێتەوە بەری خۆی؟!.بۆیە هیوا گونجاوتر بوو.
- 47 نووسراوە:_(جارێکی تریش لێکدانەوەکانی دڵی پێی دەگوت). ئایا مرۆڤ بە ئەقڵ یان بەدڵ، لێکدانەوە بۆ شتەکان دەکات؟!.
- لا 47 نووسراوە:_(سنوور تخووب).هەردووکییان هاوواتان.

- 49 نووسراوه:_(براکەی بە دیاریی و بەخشش دەمکوتی کردبوو). بە دیاری، دەم شیرین دەکرێ و بێدەنگ دەکرێ نەك دەمکوت، کە گوزارشتێکی زۆری لێکردنە، بەدەر لە خواستی کەسەکە.
- لا 52 نووســـــــراوە:(□□ □□□□□ □ □□□□□□□ □□□□□□□ □□ □□□□□ □□□□)*59 □□. □□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□ □□ □□□□□. □□□□□□□□□:(مێردەکەم پیاوەتی نەماوە). پیاوەتی ئاوەڕناوە، بێیە توانای جووتبوونی نەماوە دروستە.چونکە ڕستەی یەکەم بە مانای ئەوە دێت، کە کەسێك هیچ خاسییەتێکی کۆمەڵایەتییانەی پیاوەتی تێدا نەمابێت. بۆنموونە: وەك بەخشندەیی و سۆزو بە تەنگەوە هاتن وئازایەتی و زۆر خاسیەتی دیکەش.
- لا60 نووسراوە:_(دەبووایە ئومێد خانووەکە بۆ □□دار ڤاڵا بکات). ڤاڵا لێرە بە مەبەستی چ□□کردن بەکارهاتووە.
- 61 نووسراوە :_(هاو□□ بە نیوە مرۆڤ ئەژمار دەکرا، چونکە ئیفلیح بوو). ئەوانەی خاوەن پێداویستی تایبەتن، ئەوانیش مرۆڤن. بۆیە نابێت لە دنیابینی نووسەرێکی دیاری وەك سابیرەشید، نیوە مرۆڤ بوونی هەبێت!.
- لا 64 نووسراوە :_(وەك مردووێك لە ئاوزینگدانێ دابێت). کە مرۆڤ مرد ئاوزینگدان نامێنێت، بۆیە سەرە مەرگ دروستە.
- لا74 نووســـــــراوە:(□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□ □ □□□□□□□□□ □□□□□!. □□ *85 □□□□□□□□□:(لە هەشتکی سوپای عێراق بۆ قەسری شیرین، خەڵکەکە هەموو ئاوارە بوو تەنها سەدا دەی خەڵك مایەوە). خەماندنی سەدا دە، گوزراشتێکی بابەتی نییە لە □□ماندا، چونکە □□مان ئامارو سەرژمێریی نییە، تاکو بە وردی □□ژەی دانیشتووان دیاری بکات.
- لا91 نووسراوە:_(ئەو کچێکی باڵابەرزو بەژن زراڤ بوو). چ جیاوازییەکییان هەیە هەر کامێکییان بێت.
- لا94 نووسراوە:_(ئومێد چیتر نەیتوانی لە هەریر بمێنێتەوە). ئەوە کاروان و کاوەن، لەکارگەی شەرابی هەریر بوونە نەك ئومێد .
- 96 نووسراوە:_(وەك زارکێك و کێرپەیەکی خێ). هەردووکییان هاوواتان.
- لا125 نووسراوە:_(برنج و نیسکی لە ژێر دەرگاوە، بۆ ئاودیوا دەکرا). کە ئاودیو کراوە، نازانم چۆن خواردنەکە نەژاوە؟!.
- لا125 نووسراوە:_(بۆ ئاو دەستیش لە بیست و چوار کاتژمێردا ، تەنها پێنج چرکە بۆیان هەبوو داوای خۆڤالاکردن بکەن). ئەوەی پێداچوونەوەی بۆ کتێبەکە کردووە، نازانێ ڤالا یانی چی، دەنا کەس لە ئاودەست خێی ڤاڵا دەکات؟!دواتر پێنج چرکە

بەشی هیچ دەکات؟!!.

- 127 نووسراوە:_(ەگەز عەرەب بوو). نەتەوە دروستە، نەك ەگەز.
- لا132 نووسراوە:(هەردوولایان، واتا ئومد و ئەنوەر سەعید، بە نهنی کارەکەیان دەکردوو کەس بە ئەویتری نازانی و کارەکەیان لە یەکتری دەشاردەوە، چونکە دەبوو زر بە نهنی بت لە بەر بەعس، هەردوولایان پیان وابوو تەنها خیانن لای سەید عومەر ئەو کارە نهنییە دەکەن). بەام پشتر ماننووس لە لاپەە 114 دا ئەمەی نووسیوە:(ئەو کارە نهنییەی ئومد کردی بۆ شش(مەبەستی پش اپینە) ئەگەر کەس نەیزانیبت، بەام خۆ ئەنوەری سەعید عەوا دەیزانی؟). ئەمەش پارادکس و هەیەکی زەقە لە مانەکەدا.گریمان ئەگەر مەبەستی مانووس بە زانینی کارەکەی ئومد، ئەو کاتە بت کە ئەنوەر دەچتە شاخ و دەبتە پشمەرگە، ئەمەشییان هەر هەیە. چونکە لەلایەکەوە ئەوان پشتر هیچ یەکتر ناسینکییان نەبووە، لەلایەکی دیکەشەوە ئاسان نەبوو متمانە بە کەسك بکەیت لە کارکی کخستنی و نهنی ناو شاردا، ئەگەر ئەو کەسە نەناسیت وجگەی بوادارییەکی قوو و پتەو و هاویانە و مریانە نەبا.
- لا 137 نووسراوە:_(هەستە شاراوەکانی خی ڤەشارت). کە شاردراوە بووە، چ پویستی بە ڤەشاردنە؟!.
- لا142 نووسراوە:(چیاد بە هی ئومدەوە لە شنبیرییەکی سەرەتاییەوە فری شنبیرییەکی زر بوو). کەچی پشتر لەلا 139 دا دەت:(دەبووایە دائیرەی ئەمن بیکاتە شنبیرو پشتریش هەر خی لەمانەکەدا دەت کە دەیان خول لەلایەن ئەمنەوە بۆ چیاد کرابووەوە). ئیدی خۆنەر نازانت، کامەیان سەرچاوەی شنبیریی چیاد بوونە، ئومد یان دائیرەی ئەمن؟!.
- *لا143 نووسراوە:_(هەموو گیانی تك قژقژا). ئەوە خەکە تکدەقژت، نەك گیانی مرق.
- لا143 نووسراوە:(ئومد داوای لە چیاد کرد دەستی نەگتەوە دواوە و بیکوژت و لە کۆ خەمەکانی دنیای بکاتەوە). کەچی لە لا 145دا ئەمجارەیان ئومد دەت:(سەختە تۆ هەست بەوە بکەیت هەر دەبت بکوژریت، سەختە بە جهشتنی ژیان وئەم وحە شیرینەی کە هەموومرۆڤك حەز بە مانەوەی دەکات). ئایا ئەم دوو هەوست و تگەیشتنەی ئومد لەگە یەکتری یەکدەگرنەوە ؟.
- 146 نووسراوە:_(ووی دەمانجەی ئاراستەی سینگی کرد). وو

به مانای لایەکی دەمانجەکە، بۆیە لوولە گونجاوترە.

- لا160 نووسراوە:_(هەر دەبێشت و دەیویست خۆی لەم ناوچە ترسناکە دوور بخاتەوە، هەموو گیانی شەلالی ئارەقە بوو. دڵی بە سستی لێی دەدا و هەناسە بڕکێی بوو). ئەگەر کەسێك ئابکات و هەناسە بڕکێی بڕت، دڵی بە سستی لێ دەدات یان بە خۆرایی؟!!.
- لا163 نووسراوە:_(ئەمجارەیان لە ژوورێکی تاکەکەسی ئەمن خۆی دۆزییەوە، ژوورەکە شوێنی ئاودەست بوو سیخناخ بوو،کردبوویانە شوێنی ئازاردانی زیندانییان). کە تاکە کەسی بووە، چۆن سیخناخ بووە؟.کە کراوەتە ژووری زیندانیش، واتا وەکو تواێیت نەماوەتەوە. لە هەردوو دەربڕینەکە سیخناخ هەڵەیە.
- لا 167 نووسراوە:_(باران و سەرما جەستەیان خاپوور کرد). سەرما جەستە خاپوور ناکات، بەڵکو هۆقی دەکاتەوە. کەس ناێت لە سەرما خاپوور بووم، بەڵکو دەێن: هۆق بووم.
- لا181 نووسیویەتی:(ئومێدو دوو زیندانییەکەی تر، چاویان لە هەموو شتێك دەکرد کاتێ بردرانە بەغدا لەلایەن دائیرەی ئەمنەوە). دەبوو ێمانووس بزانێت، کە بەعس هیچ زیندانییەکی بێ چاو بەستن نەدەبردە هیچ شوێنێك. بە تایبەتی ئەگەر ئەو زیندانییە بە تۆمەتی سیاسی گیرابا و ئەحکام خاسە بیگربایەتەوە. *لا 182نووسراوە:(هۆوە چۆنەکە و مەل و ێشۆە و کۆترو تیترواسك و تەیرو تواێ). تەنها مەل، یاخود تەیرو تواێ بەس بوو.

*لا 217 نووسراوە:_(تێنوەتی خۆی شکاند و خۆی ڤاڵا کرد). ڤالا لێرەدا بێ مەبەستێکی دیکە بەکار دێت..

- لا 209 و 212 نووسراوە:(جار جارە خاتوون و نەسرین و دلاوەر دەهاتە دیدەنی ئومێد لە زیندانی ئەبو غێب).واتا تەنها ئەمانە چوونە بێ دیدەنی .کەچی لەلایەن 221 ئەمجارەیان دەنووسێت:(چیتر خاتوون و نەسرین و دلاوەرو کاوە و خزم و کەس و کارو برادەرەکانی ێی دووری بەغدا نابێن و ناچنە دیدەنی ئومێد). ئەمە مانای وایە، هەر تەنها ئەو سێ کەسە دیدەنی ئەویان نەکردووە لە زیندان، ئەمەش هەڵە و پارادۆکسی گێانەوەیە کە بە سەر هەڵەبڕی کتێبەکەش تێپەیوە.

*لا 220 نووسراوە:(ئومێد دوای سێ ساێ لە زیندانیکردن لە 6/9/1988 ئازاد کرا) واتا لە ساێی 1985 بردراوەتە ئەبو غرێب و زیندانیکراوە. بەڵام ێمانووس لە لا 185 دا، لە سەردەمی ئومێد ئەو کاتەی دەیبەن بێ زیندان باسی ئەنفال و

کیمیاباران و ڕاگواستن دەکات، کە ئەو کارەساتانە دوای ئەو ساڵە بە سەر ئەمە داهاتن، جگە لە جینۆسایيدی بارزانییەکان.
*لا 232 نووسراوە:(بە گەلەکەمەکی خەکی گوند خانووی بۆ چێکرا). لێرەدا گەلەکەمەکە بە مانای هەرەوەزی بەکار هاتووە، بەڵام ئەم دوو وشەیە ئاسمان و ڕێسمان جیان لە یەکتری، چونکە گەلە کەمەکە، ئەقڵکی پیلانگێڕیی و نەیاری لە پشتە، بە پێچەوانەی هەرەوەزی، کە مانای دۆستایەتی و گیانی هاوکاری دەگەیەنێت.
*لا 251 نووسراوە:(13/2/1989ئەمە دوا لاپەڕەی یاداشتەکەمە، چونکە کاتژمێر دوانزە دەبێ بچمە لای ئومێد بە مەبەستی کۆشتنی). بەڵام پشتر ڕێمانووس لەلاپەڕە(137)دا نووسیویەتی:(کاتەکە نزیك نیوەڕۆبوو) واتا نەبۆتە نیوەڕۆ، جگە لەمەش ڕێمانووس دەڵێت:(چەند قوتابییەك بۆ تاقیکردنەوەی بە کەڵریای شەشەمی ئامادەیی، لە غاباتی کوران سەعیيان دەکرد و کەسی تری لێ نەبوو). بەڵام بە پێی بیرەوەرییەکانی چیاد بۆت، ئەو لە 13/2/1989 چووە بۆ کوشتنی ئومێد، کە ئەمەش هاوکاتی تاقیکردنەوەی بە کەڵریای پێلی شەشی ئامادەیی نییە .چونکە ئەم تاقیکردنەوەیە لە وەرزی هاوین و لە سێی شەش دەستی پێ دەکردوو مانگی دوو پشووی قوتابخانەکان بوو. ئەمەش هەڵەیەکی دیکەیە.
دووبارەکردنەوە:_
بۆگومان دووبارەکردنەوەی ڕووداوێك، ئەگەر بەمەبەستی پێشهات و ڕووداوی تازە بۆت و گۆڕانەوەیەکی جیاوازتر بە ڕێمانەکە بدات، ئاساییە، بەڵام ئەگەر کاوێژکردنەوەی هەمان ڕووداوو دەربڕینەکانی پێشووتر بۆت، پێویست ناکات هێندە پاتە بکرێتەوە، چونکە هیچ سەرنجێکی خوێنەر ڕاناکێشیت.لە ڕێمانی کتێب فرێشیشدا، لە چەندین شوێن هەست بە دووبارە کردنەوەی هەمان بابەت و ڕووداو دەکەین: وەك:_
*لە لاپەڕەکانی 136 و 141باسی عەباس سوڵتانی دەکات، کە ڕاسپێردراوە بۆ کوشتنی ئومێد.
*لە ڕاپەڕشەکانی 127 و 139باسی ئەوە دەکات، کە چەندین خولیان بۆ چیاد کردێتەوە، تاکو شارەزای ئیشەکەی بۆت.
*لە لاپەڕەکانی 132 و115 باسی ئومێدو دلاوەر دەکات کە دەچوونە بەستەستێن وبە نهێنی کتێبییان دەهێنا.
*لەلاپەڕەکانی 134 و 135 باسی مەترسی ئومێد بۆ سەر شۆشی چواردەی تەممووز دەکات.
- لەلاپەڕەکانی 111و 124 باسی کارگەی شیرەمەنی و ماستی کانوون

دەکات.
لەگەڵك شۆنی دیکەی ڕۆمانەکشدا، دووبارە کردنەوە دەبینین.
وەك ئەوەی بەردەوام باس لەوە دەکات کە ئۆمێد کتێبفرۆش بووە.

چەند نموونەیەك لە ڕۆنووسی هەڵەلە کتێبەکەدا:_
ئەم ڕۆمانە، گەرچی پێداچوونەوەی زمانەوانی بۆ کراوە، بەڵام بەگشتی ڕۆنووس و زمانی نووسینی کتێبەکە، چەندین هەڵەی لە ڕووی داڕشتن و ڕستەسازیی وکردارەکانی ڕۆزمان تێدایە، کە مانای دەربڕینەکانی شێواندووە. وەك:_
*لا 16 نووسراوە:_(ئۆمێد کە یەکەمین جار بە نەمانی مەیلی خۆشەویستی خاتوونی زانی بۆ ئەو) لێرەدا، مەبەست لە ئۆمێدە، کە خاتوون خۆشەویستی بۆ نەماوە.کەچی تەنها بە دانانی جێناوی کەسی سێیەمی تاك لە ڕستەکەدا، چۆن سەرتاپای مانای ڕستەکەی گۆڕیوە.

- لا 17نووسراوە:(ددان بەوەدا بنێت).دان بەوە دابنێت دروستە.
*لا 33 نووسراوە:(هاواری ئاوی کرد ئاوم دەنێ خنکام). سەرنج لەم جێرە داڕشتنە بدەن؟ مرۆڤ کە تێنووی بوو هاواری ئاو دەکات، یان داوای ئاو دەکات؟.
- لا124 نووسراوە:_(قووتویەك ماستی بچووك). ئەگەر بەپێی ئەم داڕشتنە بێت، دەبێ ماستی گەورەش هەبێت!!.
- لا138 نووسراوە:(نەیدەتوانی یەك پەیڤانیش بنووسێت). یەك تاکە، پەیڤان کێیە. *لا 149 نووسراوە:(دەستم ناچێتە مامۆستاکەی خۆم بکوژم). سەرنج لەو داڕشتنە بدەن.
- لا169 نووسراوە:_(وردە تەکانی دایە هزرو مشکی خۆی). ئایا تەکان دەدرێتە بەر هزرو مشك؟.
- 171 نووسراوە:_(کوێی گو دانی پێدا بنێ).کوێی گوو،چ جوانییەکی زمانەوانی تێدایە؟.
- لا186 نووسراوە:_(هەمژینی هەوای ئازادی چ تامکی خۆشی هەیە). زۆر لە نووسەرانی ئێمە، جیاوازی لە نێوان تام و چێژ ناکەن و پێیان وایە وەك یەکن. تام بەرجەستەیە و کردارێکە هەستی پێ دەکرێت، بەڵام چێژ نابەرجەستەیە. کەس دەڵێ ئەو گۆرانییە ئەو هەوایە کە نەدەبینرێت و نەهەستیشی پێ دەکرێت زۆر بەتام بوو؟.
*لا 199 نووسراوە:-(لەوێندەر چەند کەسك زۆر سەرنجی ئۆمێدی ڕاکێشا). سەرنج لە کرداری تاك و کۆ بدەن لە ڕستەکە.
- لا217 نووسراوە:_(چۆن چاوەکانی تۆر لە بینینی تۆر بکات).

- لا 218 نووسراوه:_(جگه له خەفەت و ئاخ ڕشتن هیچی دیکەی پێوە نەمابوو). بۆ نەمابووەوە دروستە!.
- لا232 نووسراوه:(کاتی خۆی، بابی ژنی لەم گونده بۆی هێناوه). کورد وتەنی، زمانەکەی دووکەڵ دەکات.! بۆگومان دوای ئەوەی چیاد بۆ کوشتنی ئومێد دەچێته غاباتی کوران، بەڵام دەستی ناگرێت ئەو بکوژێت، ئیدی خۆی دەکوژێت. ئەم ڕووداوه بە پێی گێڕانەوەکانی ڕۆمانەکە بێت، ساڵی 1985 دەکات.چونکە لە سەر ئەو ڕووداوه، ئومێد دەگیرێت و سێ ساڵ زیندانی دەکرێت و دواتریش لە 6/9/ 1988 ئازاد دەکرێت. دوای خۆکوشتنی چیاد، دەفتەری بیرەوەرییەکانی دەکەوێتە دەست ئومێد و ئەویش دەیپارێزێت تا ئەو ساتەی لە زیندان ئازاد دەکرێت. بەڵام ئەوەی لێرەدا جێگەی سەرنجە ئەوەیە، کە چیاد چوار ساڵی دوای نەمانی، بیرەوەرییەکانی خۆی نووسیوەتەوە لە ساڵی 1989.کە ئەمەش هەڵەیەکی دیکەی زەقە. چونکە کەسێك کە لە ژیان نەما،چۆن بیرەوەرییەکانی دەنووسێتەوە؟! هەنگە ڕۆمانووس لێرەدا مەبەستی جۆرێك لە فەنتازییا و خەیاڵ سازیی بێت، بەڵام ئەمە لۆژیکی نییە. چونکە دواجار ئەو مژووە دەگێڕێتەوە، باسی سەردەمێکی سیاسی و تێکۆشانی چەند کەسێك دەکات. بۆیە دەبێت زەمەن و مژووی ڕووداوەکان، یەکبگرنەوە لە گەڵ گێڕانەوەی ڕووداوەکان. هاوکات هەر لە ڕۆمانەکەدا، چەند وشەیەکم کەوتنە بەرچاوکە لە دوای ڕاپەڕینەوە دێنە ناو فەرهەنگی کوردیی و بە بۆای من بەرلە ڕاپەڕین بوونییان نەبووە. وەك(دانوستاندن لا77/کۆاڵیت لا110/ کۆنترۆل لا131/تواناسازیی لا200/ تایفەگەریی لا 200).دواجار بەڵامەوە وەك خوێنەرێك مایەی هەڵوەستەکردن بوو، کە چۆن ئەو هەڵانە بە سەر نووسەری ڕۆمانەکە تێپەڕیون، کە نووسەرێکی دیارو ئەزموونێکی زۆری نووسینی لەو بوارە هەیە. ڕەخنەی یەکەمیش لەم ڕووەوە ئاراستەی زمانەوانی کتێبەکە دەکرێت، چونکە دواجار ئەو وەك فلتەرێك دەبووایە ئەو هەڵانە ڕاست بکاتەوە، بە تایبەتیش ئەوەی پەیوەندی بە ڕێنووس و زمانەوە هەیە. کە پێ دەچێت بەرلە چاپکردنی ڕۆمانەکەی بینیبێت و پێداچوونەوەی بۆ کردبێت چونکە من پێشتر وەك خوێنەرێك، هیچ کتێبێکی ئەم نووسەرەم بەو ڕێنووس و زمانە سەقەتە نەخوێندۆتەوە!!.

-_____

*پەراوێز:_کتێبفرۆش، ڕۆمان، نووسینی:سابیر ڕەشید، ساڵی چاپ 2020.

*ئەم بابەتە لە ئەدەب وهونەری کوردستانی نوێ ژمارەکانی(1157-1158)ی ڕۆژانی 24و31/12/2020 بڵاوکراوەتەوە…

چایی هەژاری لاوانی ئێران لوشدۆکا.. و. ڕزا شوان

بۆ هەژمارکردنێکی زانراو.. چایی هەژاری.. لاوانی ئێران هەڵدەلوشێ!

"هیچ هیوایەکم نییە، تا ئێوارەش لەسەر کارەکەم بوم، کاتم نییە تا بیر لە هیواکان بکەمەوە" ئەم وشانە کریکارێکی منداڵ دەربەدەی، کە تەمەنی لە سیانزە ساڵ کەمترە، هەموانی تووش شۆک کرد. کەس کار ناکات. گەر ئەم قسەیە پێشتر ئامادە کرابێت، یان لە ڕاستیدا، لە خەیاڵ و مەشکی منداڵێک دایە. تا ئەم ساتەش ڕون نییە کە بۆچی ئەو مردنی هەڵبژارد؟ چونکە هیچ هیوایەکی نییە. یا هۆکارێکی تری لەپشت مردنەکەیەوە هەیە؟ خۆکوژی ئەم منداڵە، بەپێی ڕۆژنامەی (جیهان سەنعەت) لە هەیکانی گەیاندنە کەمەڵایەتییەکاندا، دەنگدانەوەیەکی گەورەی دایەوە.
"ڕزا" بە خۆکوژی کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا. لە دوای تێپەڕبوونی پێنج ساڵ، کە لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنیدا دەرکەوت، بە هەموانی ڕاگەیاند، کە شەو و ڕۆژ کاردەکات بۆ ئەوەی خەراک بۆ خێزانەکەیان دابین بکات.
کە پێشکێشکاری بەرنامەکە پرسیاری هیواکانی لێکرد، لە وەڵامدا وتی:" من هیچ هیوایەکم نییە، کاتم نییە تا بیر لە هیواکانم بکەمەوە"
ڕاپۆرتکانیش باسیان لە هەی خۆکوژی ئەم منداڵە نەکردوە. بەڵام هاوڵاتیانی هەی خۆکوژی ڕزا، بە کێشە ئابووری و باری بژێویەوە دەبەستنەوە.
لە هەر " ٦٠ " چرکەدا، منداڵێک لە جیهاندا خۆی دەکوژێ.
بەپێی هەژمارکردنی "ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی"سالانە ملیۆنێک منداڵ بە کارساتی خۆکوژی سەردەنێنەوە. واتە لە هەر " ٦٠ " چرکەیەکدا، منداڵێک بە خۆکوژی کۆتایی بە ژیانی

خەڵکی دەهێنن. بەپێی پوختەی راپۆرتی دروستی پزیشکی، تەنیا لە ساڵی (٢٠١٩) دا (٥١٤٣) کەس لە جیهاندا، بە خەکوژی کەتایبان بە ژیانیان هەناون. لە نێوانیاندا (٣٦٢٦) یان پیاون و (١٥١٧) شیان ژنن.
زەربونی خەکوژی لە نێوان لاوانی ئێراندا:

لە "ئێران" دا، هەژمارکردنی خەکوژی لاوان و منداڵان زەر نهێنییە. هەژمارکردنکی فەرمی راگەیاندراو نییە. بەڵام پێش چەند ڕۆژێک لەمەوبەر، قسەکانی وەزیری پێشوی پەروەردە و فێرکردن لە ئێران "سەید محەمەد بەتحایی" لە بارەی کنکور (تاقیکردنەوەی بڕیارنی بە زانکۆکان) لە هەمو فەزا ئەلیکترۆنییەکاندا دەنگی دایەوە.
کە تێیدا وتی:" لە ساڵانی ڕابردودا، لەسەر سایتە هەواڵییە قەدەغەکراوەکاندا، هەواڵی خەکوژی بە دیان ئەو خوێندکارانە بڵاوبوتەوە، کە لە تاقیکردنەوەکانی کنکوردا، بە هۆی دەرنەچون و سەرکوتکردن و سوکایەتی پێکردنی خەزانەکانیان خۆیان کوشتون" دەنگوباسکانیش ئاماژە بەوە دەکەن، کە هەژماری خەکوژی لەنێوان لاوانی ئێراندا، لە هەڵکشان و زەربوون دایە. بە تایبەتیش لە پارێزگاکاندا، لەوانیە هەکارەکی بە کەم دراماتی و هۆی کومەڵایەتی لەم ناوچانەدا بگەڕێتەوە. هیچ ڕێگایەک بەدی ناکەن بە دابینکردنی پێداویستییەکانی ژیانی نوێ، کە لەسەر تەڵەکومەڵایەتییەکاندا دەیانبینن. ئەم تەڵانش بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ ریکلام بە شێوازێکی دیاریکراو دەکەن. لەگەڵ دەستکورتی و نەبونی توانا کان و دابەشکردنکی نادادپەروەرانە بە لاوانی ئەو ناوچە هەژارنشینانەی بەبەشکراون. ڕەنگە ئەم هەکارانە ببنە هۆی بڵاربونەوەی کوتوپڕ لە لایەن لاوانی ئەم ناوچانە و زیان بە خۆیان بگەیەنن.
هەژاری و "کەرەنا" بونە بە مەقاشی خەکوژی!

وا هەستدەکەم هەژماری مردنی خەکوژی، لە شارە بچوکەکاندا لە هەڵکشان دایە. لایەکی کێشەکە بەاوبونەوەی قایرەسی "کەرەنا" لاوانی ناچارکردون کە لە ماڵەوە بمێننەوە، قەدەغەکردنی سەیران و گەشتان و سەردانی نەکردنی خزمان و دۆستان، فشارێکی جەستەیی و دەرونی زیاتری خستۆتە سەر لاوان. پەتای کەرەنا و کێشەی دارایی و کۆمەڵایەتی و ئابوری و بێکاری و مانەوە لە ماڵەوە و دابین لە پەیوەندی و سەردان و بەسەرکردنەوە، وایان کردون، کە بە شێوەیەکی زیاتر و گەورەتر، هەستی نەرێنی و کاری خەکوژی و خۆئازاردان

و خەمەکی لێناو لاواندا زیاتربن.
(*) ئەم بابەتە، دکتۆر محەمەد بینایی وەرگێڕاوە بۆ سەر زمانی عەرەبی (ئاماژەی بە ناوی نوسەرە رسوانکەی و ئەو زمانەش نەداوە کە لێوەی وەریگێڕاوە) لە رۆژی پێنج شەممە (٧/ یانوار/ ٢٠٢١) لە سایتی (کتابات) دا بڵاوی کردۆتەوە. منیش لە عەرەبییەوە، وەرم گێڕاوە بۆ کوردی.

رزا شوان
نرویج: ٧/یانوار/ ٢٠٢١

کتێب/ کاژێ بۆژن بەندەکانی ڕۆژهەڵات.. نەژاد عەزیز سورمە

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرەبکەن ....

https://dengekan.info/wp-content/uploads/2021/01/NazhadAzizSurme_Kazha.pdf

---

دەزاری شاعیر سەد و یەک ساڵی تەمەنی تەواودەکا.. دابین کامەران کەریم شارزا

دەزاری شاعیر سەد و یەک ساڵی تەمەنی تەواودەکا و لێرە بەدواوە پێدەنێتە تەمەنی سەد و دوو ساڵیەوە.

(دان بەوە دادەنێم کە ژیاوم)

زەرن ئەو کەسانەی بە قەڵەم و بەخەبات خزمەتی گەورەیان بە کوردستان گەیاندوە (دەزار) شاعیرو سیاسی و ئەدیبێکی دەسز و چالاک لە خزمەتکردنی هەم وەژە و هەم خەباتی سیاسی کوردستاندا بووە

دەزار نازناوی شیعری ئەحمەد مستەفا ئاغای حەوێزیە لە ئەوارەی ٨ی کانونی دووەم ی ساڵی ١٩٢٠ لە ئەوارێکی سارد و بەفراوی لە شاری کۆیە چاوی بەدونیا هەڵهێناوە برای شاعیرانی کەچکردوو کەریم شارەزا و خوشکە فریشتە یە .لە ناو خەزانێکی شعر دەست و خوێندەواردا پەروەردە بووە و لە ساڵی ١٩٤٠ یەکەم شعری بەناوکردەتەوە،هەر لەو کاتەوە نازناوی دەزار ی بەخۆی هەڵبژاردووە.

مامۆستا دەزاری شاعیر و تەکۆشەری گەورەی کورد ژیانێک ژیاوە لەوان لەو لەخەبات و تەکۆشان لەپێناو ئازادی و سەربەستی تاک و کۆمەڵگا .

بەدرێژایی هەشتا ساڵی رابردوو، هەلومەرجو دۆخی بەرجەستەی میللەتەکەمان، چەن گوزرابێو سەنگەری راستەقینەی شیعر چی خواستبێ، دەزار، کەمتەرخەمی نەکردووە.. هەروەك چەن، لەقێناغی گەتجەتی خەیدا، بەراورد بەقێناغو سەردەمەکە، هەنگاوێکی مەژووویی بوو لەراپەڕاندنی ئەرکی ئەدەبی سەرەڕای جیاوازییەکانی فکرو ئایدەلۆژیا،

مامۆستا دەزار بەئەرکو ئاکاریی شاعیرێکی راستگۆ، بەکۆشەی نەتەوەیی، سیاسەتی نەونەتەوەیی، سیاسەتی ناوچەیی، دەربەست بەچەنیەتی بنیاتنانی دیموکراسیو کۆمەڵی مەدەنیو پشکەوتن، دەربەست بەبنەماکانی ئابوریو بەدیهێنانی مافێ پیشێیەکان، گۆشپەدانی پێوەندی کۆمەڵایەتی، مافی تاکو کۆی کۆمەڵگا، هەموو ئەو پرسە نیشتمانییانەی پێوەندییان بەچارەنووسی نەتەوەکەمانەوە هەبووو لەسەرەنجامیشدا، هەر کاتێك پێویست بووبێ، دەزار روانگەی رەخنەگرانە بووو رەخنەی بونیادنەرانەشی گرتووە

ئەویندارێ بە کوردستان و گوند و شاخ و دەڤە جوانەکانی، ئەویندارێ بە جوانی ئافرەت و کلتووری خشەویستی کوردەواری لە هەنراوەکانی هەنگیان داوەتەوە.
ماوەتەوە بەەین ئەو عیشقەی لەنەوان دەزار و کتێب هەشتا خاپوور نەبوە و تا ئێستاش ئەویندارانە سەرقاڵی خوێندنەوەیە ،لەشساغی و تەندروست چاکی بە دەزاری مەزن تکا دەکەین و هیوادارین ئەو مەمە درەوشاوەیە لەنەو ئەدەبی کوردیدا بمێنێ.

دابین کامەران کەریم شارەزا
٩ ی کانونی دووەمی ٢٠٢١

مـــــاددەی هۆشبەر ژەهـــــری جەستەودەروون.. شوانە حەسەن ئەبوبەکر

بەکارهێنانی ماددەی هۆشبەر
کاریگەریی وێرانکار و سەخت دروست دەکات لەسەر لایەنی جەستەیی و دەروونی بەکارهێنەرانی.
ناوەندەکانی تەندروستی جیهانی تایبەت بە هۆشیارکردنەوەی ئالوودەبوان بە ماددەی هۆشبەر و کارتێکەرە عەقڵییەکان هۆشداری تونـد دەدەن لەسەر کایگەریی خراپەکانی بەکارهێنانی ماددە هۆشبەرەکان، و ئاماژە بەوە دەکەن کە کاریگەرییەکان هەندەکیان کورت خایەنە و هەندەکیشیان دەبن بە نەخۆشییەکی درێژخایەن تا کۆتای تەمەنی بەکارهێنەر ناتوانرێت چارەسەر بکرێت، ڕێژ بە ڕێژەی بەکارهێنەرانی ماددەی هۆشبەر لە جیهاندا ڕوو لە زیاد بوون دەکات و بۆتە مەترسییەکی جیهانی کە هەڕەشە لە گەنج و لاوەکانمن دەکات.
_ لەڕەدا ئاماژە بە ١٠ لە دیارترین ئەو مەترسیانە دەکەین کە ڕووبەڕووی کەسانی ئالوودەبوو دەبێتەوە:

1. ناڕەحەتی جەستەیی: بەردەوام بوون لە بەکارهێنانی ماددە هۆشبەرەکان وا لە جەستەی مرۆڤەکە دەکات بە شێوەیەکی هەمیشەیی بەرەو تێکچوونی گۆشەی خانەکان بڕوات، بە جۆرێک هەندەکیان لاواز دەبن و بە ڕێژەیەکی بەرچاو کەشیان دادەبەزێت، و هەندەکیشیان کەشیان بەرەو زیادبوون دەڕوات و توشی قەڵەوی و نەخۆشییەکانی قەڵەوی دەبن.
2. کەسیفی و سەرلێشێوان: یەکێک لە نیشانە باوەکانی کەسانی ئالوودەبوو داوخانی کەسێتیەتی، بەجۆرێک تەواوی ژیانی دەشێوێت و تەنانەت نتوانێت گرنگی بە پاک ڕاگرتنی خۆشی

بدات، هەستەوەرکانی بە جۆرێک لاواز دەبن و دەپوکێنەوە کە توانای ڕەکخستنی ژیانی خۆی نابێت کە بەم جۆرە حاڵەتە دەوترێت (کەسفی).

3. نەخۆشییەکانی ددان و پوک: کەسانی ئالوودەبوو بەردەوام کێشەی نەخۆشییەکانی ناو دەمیان هەیە، ددانەکانیان زەرد هەڵدەگەڕێت و دەپوکێتەوە، پەکەکانیان تووشی هەوکردن دەبێت و سەردەکەشێت بە شێرپەنجەی پەکەکان.

4. هەوکردنی سییەکان و تەنگەنەفەسی: کەسانی ئالوودە بوو سییەکانیان تووشی هەکردنی توند دەبن کە ئەمەش دەبێتە هۆی گیرانی بۆرییەکانی هەوا و کەمکەمێکی زۆر دروست دەکات، کاری سییەکان پێک دەخات و دەبێتە هۆی توش بوون بە شێرپەنجەی سییەکان.

5. نەخۆشییەکانی پێست : ڕەنگی پێستی ئالوودەبوو زەرد هەڵدەگەڕێت، نەخۆشیەکانی پێست بە بەهاوترین نەخۆشی دادەنرێ لە جیهاندا و بەردەوامیان هەیە، بەڵام ئەو نەخۆشیانەی بەهۆی ماددەی هەشبەرەوە دروست دەبن نەخۆشی مەترسی دار کە داخوران و پیس بوونی پێست دەگرێتەوە، هەندێک لە بەکارهێنەران کە لە ڕەگەی دەرزی ماددە بەکار دەهێنن شوێنی دەرزییەکە دەبێتە دەرچەیەکی بەهێز بۆ بەکتریا، و هاوکات بۆ گواستنەوەی نەخۆشییەکان مەترسی دارە.

6. ناڕەحەتی لە کۆئەندامی دەمار و کێشەکانی مێشک : ماددە هەشبەرەکان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ کاردەکەنە سەر کۆئەندامی دەمار، و دەبێتە هۆی سست بوونی بە جۆرێک توانای هەڵسوڕانی کارەکانی خۆی نابێت، وەک (قسەکردن، بیرکردنەوە، بیاردان ....) وا لە کەسی ئالوودەبوو دەکات تاوانی دەکات و ڕێژەی توند و تیژی زیاد دەکات.

7. خەوزڕاند وەڵنەکردن: یەکەکی تر لە کاریگەرییەکانی ماددەی هەشبەر تێکچونی کاتەکانی خەوە بە پێی جۆری ئەو ماددەیەی کە بەکاری دەهێنێت، کە هەندێک لە بەکارهێنەران بە مەبەستی هەورکردنەوە و خەوتنەکی باش بەکاری دەهێنن بەڵام پاش نەمانی کاریگەری ماددەکە سیستەمی خەوی تێک دەچێت،ئەمەش وا لە کەسەکە دەکات بەردەوام وەڵنەبکات.

8. هەڵنج دان: کەسی بەکارهێنەر بەهۆی هەوکردنی گەدە و ڕێخۆڵەی خراک بەردەوام هەڵنج دەدات، وای لە دێت هەستیاری بە هەموو جۆرە بۆنێک و تامێک دروست دەکات، ئەمەش وا دەکات کەسی بەکارهێنەر ئارەزووی خواردنی نامێنێت.

9. قەبزی: کەسانی ئالوودەبوو بە ماددە هەشبەرەکانەوە بەهۆی وشک

بونی جەستەیانەوە بەردەوام کەشی قەبزییان هەیە، جیا لەوە وەک ئاشکرایە کە وشک بونەوەی لەش و کەم بونەوەی ئاو لە خانەکانی لەش چەندەها مەترسی لە جەستەی مرۆڤدا دروست دەکات وەک (نەخۆشی گەرچیلە، وشک بونەوەی پست، سستی لە چالاکییەکانی مشک...).

10. پەنابردن بۆ بەکارهێنانی دەرمانی پزیشکی: کەسانی ئالودەبوو لە کاتی دەست نەکەوتنی ماددەی هۆشبەردا ناچارە پەنە بە دەرمانی پزیشکی ببات، کە ئەم دەرمانانە گەر لە ژێر چاودێری پزیشکیدا نەبێت دەبێتە هۆی زەرەر گەیاندن بە ئەندامە جیاوازەکانی جەستە و ژەهراوی بوون.

بە داخەوە لە کۆمەڵگای ئەمەڕماندا گرفتار بوون بە (ماددەی هۆشبەر)ی وەک (تلیاک، هیرۆین، کۆکاین، حەشیش، کریستاڵ و ...هتد) بە تایبەتی لە ناو گەنجاندا بەرەوام لە هەڵکشاندایە، و باندەکانی ماددەی هۆشبەریش بە بەزەیانەو بە گوێدانە هیچ بەهایەکی ئەخلاقی و مرۆڤستان و تەنها لە پێناو بەدەستهێنانی سودی ماددی خۆیان بەردەوام لە هەوڵی هاوردەکردنی ئەو ماددانە و بڵاو کردنەوەین.

هەرچەندە هەندێک لە تاکەکانی کۆمەڵگا خوازیاری بەکارهێنان و تاقیکردنەوەی ئەو ماددە زیانبەخشانەن، بەڵام خۆشبەختانە بەشی هەرە زۆری کۆمەڵگا روبەروی ئەم دیاردەیە دەبنەوە و نایانەوێ کۆمەڵگا بەم جۆرە ژەهرە پیس ببێت و بەرەو سەرلێشێواو بڕۆن، بۆیە پێویستە لەسەر هەموو تاکەکانی کۆمەڵگا بە سەرجەم چین و توێژەکانەوە هەڵگری ئەو گوتارەبن و لەسەنگەی دژەوە هەر کەس لەڕێگەی بەکارهێنانی ووشەی هۆشبەر دژەستەوە بکردارەوە وە لەکۆتایدا ئەوەی ماوە بڵێم پێویستە هەموومان روبەروی هەر کەسێکیش بوەستینەوە کە بە نیازی بڵاوکردنەوەی ماددەی هۆشبەر بێت و یاخود بازرگانی پێوە بکات.

شوانە حەسەن ئەبوبەکر

لە چ بەرواریکـــــدا ؟.. نەوزاد بەندی

درەخت وبەفر
لە کێوەکاندا تەراون ؟
شەقامەکان ،
لە کێوەکان بە ئەژوون و ..
چاوەڕوانی نەوەی بەفرە ..
چەند دەپێ بارانەون ؟

ناوەکان هەموویان مردن..
یان کۆچیان کرد
ئەوانەی ماون ئانەون ..

پیاوەکان زەربەیان ئەیشتن
توانەوە ..
ئەوەی هەیە
توکەڵە پیاون ..

بەفر لە چ وەستگەیەکا
سەر و ێیشی ئەشکردەوە ؟
لە چ دەبەیەکا باران
زیندان کرا ..
وەک گاز و نەوت ..
کە بە تاوان
لە مەژە زیندانکراون ؟

بەفر بارینی لە یاد چوو ..
لە ئاسمان بەتە خوارەوە ،
ئەحی ئەچە ..
باران زراوی ئەتەقە ..
چاوەڕێی پشوت ئەکەن ،
هەموو بە سەرە وەستاون ..!

نـــــــ